

IZVJEŠTAJ O PROCJENI UTJECAJA

Udruge za prirodu, okoliš i održivi razvoj Sunce 2015. – 2025.

Analitički prikaz nalaza cjelovite Studije procjene utjecaja Udruge za prirodu, okoliš i održivi razvoj Sunce

Pripremila: **Marina Škrabalo, DOBRE PRIČE**

Naručitelj: **Udruga za prirodu, okoliš i održivi razvoj Sunce**

Lipanj 2026.

SADRŽAJ

SAŽETAK	3
UVOD: SVRHA I METODOLOGIJA PROCJENE UTJECAJA	5
1. RELEVANTNOST SUNCA U KONTEKSTU OTEŽANE ZELENE TRANZICIJE	6
2. UTJECAJ NA OKOLIŠNU SVIJEST I ODGOVORNOST	10
2.2.4. Mediji i digitalna produkcija u službi edukacije i osvještavanja javnosti	14
3. UTJECAJ NA GRAĐANSKI AKTIVIZAM	19
4. UTJECAJ NA ZAŠTITU PRIRODE	25
Strateški izazov: kvaliteta upravljanja zaštićenim područjima.....	26
Fokus budućeg zagovaranja u zaštiti prirode.....	27
5. UTJECAJ NA ZAŠTITU OKOLIŠA I ODRŽIVI RAZVOJ	28
6. UTJECAJ NA JAVNE POLITIKE.....	30
6.1. Asimetrija utjecaja i „stakleni strop“ javnih politika	33
6.2. Kvalitativni doseg: od stručne podrške prema čuvaru standarda	34
6.3. Turizam, energija i prostor kao novo strateško polje za zagovaranje.....	35
6.4. Europski okvir kao poluga utjecaja i zaštite prostora djelovanja.....	35
7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ I ODRŽIVOST	36
8. ZAKLJUČNA OCJENA I STRATEŠKE SMJERNICE	40
8.1. Naučene lekcije	41
8.2. Strateške preporuke za naredno razdoblje	42
PRILOG 1: PREGLED KLJUČNIH IZVORA KORIŠTENIH U STUDIJI	44

SAŽETAK

Ovaj *Izveštaj o procjeni utjecaja Udruga za prirodu, okoliš i održivi razvoj Sunce* predstavlja glavne nalaze i uvid iz cjelovite studije procjene utjecaja Sunca, koja obuhvaća desetljeće od 2015. do 2025. godine. Studiju i izvještaj pripremila je Marina Škrabalo, stručnjakinja za vrednovanje neprofitnih i razvojnih programa i organizacija, a naručila ju je udruga Sunce. Istraživanje je provedeno u drugoj polovici 2025. te se nadovezuje na prethodno vanjsko vrednovanje za razdoblje 2005. – 2015. Time je osigurana longitudinalna usporedivost razvoja organizacije, ali se istodobno usmjerava na novu fazu hrvatskog sustava zaštite okoliša i prirode: fazu u kojoj središnje pitanje više nije uspostava formalnih propisa, već njihova stvarna provedba.

Dok je prethodno desetljeće bilo obilježeno usklađivanjem hrvatskog zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije, razdoblje 2015. – 2025. obilježila je borba za provedbu tih propisa u praksi – u uvjetima provedbenog deficita, institucionalne potkapacitiranosti, slabog nadzora, pritiska na prostor i prirodne resurse te sve izraženijeg raskoraka između formalno prihvaćenih zelenih ciljeva i njihove operativne provedbe. Upravo u tom raskoraku između forme i prakse postaje vidljiv društveni značaj Sunca: organizacija djeluje u područjima u kojima se europski standardi trebaju prevesti u lokalnu provedbu te u kojima građani trebaju razumljive informacije, a institucije stručan, neovisan i ustrajan korektiv.

Svrha procjene nije bila razumjeti samo što je Sunce provelo, nego kakve su promjene nastale zahvaljujući njegovu radu, kojim su mehanizmima te promjene proizvedene i u kojim su kontekstualnim uvjetima ostvarene. Analitički okvir stoga ne promatra Sunce samo kao provedbenu projektnu organizaciju, nego kao aktera dugoročnih društvenih promjena, koji doprinosi razvoju javnih politika, institucionalnih praksi, stručnih standarda, modela suradnje, građanske svijesti i društvene legitimnosti zaštite okoliša i prirode kao javnog interesa.

Ukupna ocjena studije jest da je Sunce u promatranom razdoblju prošlo ključnu evolucijsku fazu: od snažne regionalne okolišne organizacije prema jednom od najvažnijih stručnih, društvenih i zagovaračkih aktera zaštite okoliša i prirode u Hrvatskoj. Organizacija je prerasla okvire klasične okolišne udruge i pozicionirala se kao akter koji istodobno proizvodi znanje, razvija modele rada, educira, mobilizira građane, sudjeluje u javnim politikama, podupire lokalne zajednice, surađuje s institucijama i djeluje kao korektiv slabosti sustava.

Učinak Sunca u promatranom desetljeću vidljiv je u nekoliko ključnih razina: u proizvodnji stručnog znanja, razvoju okolišne pismenosti, javnoj komunikaciji, građanskom aktivizmu, zaštiti prirode, utjecaju na javne politike i organizacijskom razvoju.

Sažeti pregled utjecaja Sunca s pokazateljima postignuća te ocjenom utjecaja predstavljeni su u Tablici 1. Tablica uključuje i nalaze vezane za organizacijski razvoj i organizacijsku održivost.

Tablica 1. Pregled nalaza procjene utjecaja udruge Sunce 2015. – 2025.

Dimenzija utjecaja Sunca	Pokazatelji postignuća Sunca	Dokaz / primjer iz studije procjene utjecaja Sunca	Ocjena postignuća i utjecaja
Okolišna svijest i edukacija	14.386 korisnika edukacijskih programa; 85 odgojno-obrazovnih ustanova; 1.699 odgojno-obrazovnih djelatnika i mentora	U razdoblju 2015. – 2025. edukacijskim aktivnostima obuhvaćeno je 12.687 djece i mladih te 1.699 odgojno-obrazovnih djelatnika i mentora , odnosno ukupno 14.386 izravnih korisnika . Programi su provedeni	Sunce je gotovo udvostručilo izravni edukacijski doseg i razvilo sustavniji, vertikalno povezan model okolišnog obrazovanja. Utjecaj se ne vidi samo u broju korisnika, nego i u širenju metoda: iskustveno

		u suradnji s 85 odgojno-obrazovnih ustanova , što je višestruko povećanje u odnosu na prethodno razdoblje.	učenje, društveno korisno učenje (DKU), STEM, digitalni alati, terenski rad i osnaživanje nastavnika kao multiplikatora znanja.
Javna komunikacija	2.605 medijskih objava; 501 medij; 245 javnih događanja; 36.072 sudionika	Studija navodi da je Sunce organiziralo 245 javnih događanja s procijenjenih 36.072 sudionika . Istodobno je ostvareno 2.605 medijskih objava u 501 mediju , što predstavlja više nego trostruki rast ukupnog opsega komunikacije u odnosu na prethodno desetljeće.	Sunce je razvilo stabilnu javnu vidljivost i komunikacijsku autonomiju. Javna komunikacija više nije samo podrška projektima, nego samostalni mehanizam utjecaja kojim se okolišne teme prevode u javno razumljiv diskurs i održavaju u medijskom prostoru.
Građanski aktivizam	> 2.600 prijava Zelenom telefonu; 230 – 260 prijava godišnje; 70 – 80 % prosječne rješivosti; strateški sporovi i pravna zaštita	Zeleni telefon zaprimio je više od 2.600 prijava , s prosječnom godišnjom dinamikom od 230 – 260 prijava i prosječnom stopom rješivosti od 70 – 80 % . Studija ističe da Zeleni telefon djeluje kao kanal povjerenja za građane i povezuje individualnu zabrinutost s institucionalnim procedurama.	Građanska zabrinutost pretvara se u strukturirano djelovanje, institucionalni pritisak i obranu javnog interesa. Utjecaj nije samo u rješavanju pojedinačnih prijava, nego u stvaranju mosta između građana, nadležnih tijela, pravnih mehanizama i javnog zagovaranja.
Zaštita prirode	> 350 km² kartiranog morskog dna; > 1.000 ronilačkih profila; > 50 istraživačkih terena; 11 planova upravljanja; 79 područja ekološke mreže za očuvanje posidonije, dva područja za očuvanje morskih ptica te Posebni morski rezervat „Rt Stupišće“	Studija navodi da je kartirano više od 350 km² morskog dna , izrađeno više od 1.000 ronilačkih profila i provedeno više od 50 istraživačkih terena . U razdoblju 2021. – 2023. koordinirana je izrada 11 planova upravljanja za 26 zaštićena područja i 71 područja Natura 2000 . Na temelju nove karte i prikupljenih saznanja, 2025. proglašeno je 79 područja ekološke mreže za očuvanje posidonije, dva područja za očuvanje morskih ptica te Posebni morski rezervat „Rt Stupišće“	Sunce proizvodi podatke, stručne podloge, standarde i upravljačke modele koji jačaju sustav zaštite prirode. Utjecaj je posebno snažan jer se podaci s terena pretvaraju u službene planove, upravljačke odluke i širenje zaštite morskih staništa.
Zaštita okoliša i održivi razvoj	61 zabilježena aktivnost; 47 projekata; 14 specijaliziranih usluga; 2,38 milijuna EUR portfelja	U području zaštite okoliša i održivog razvoja portfelj obuhvaća 61 zabilježenu aktivnost , od čega je bilo 47 projekata i 14 usko specijaliziranih usluga .	Djelovanje se razvilo od edukacije i zagovaranja prema provedbi normativnih, infrastrukturnih i lokalno primjenjivih rješenja. Sunce povezuje gospodarenje otpadom, smanjenje plastike, održivi turizam, odgovorno

			ponašanje na moru i lokalne prakse održivosti.
Javne politike	117 policy intervencija; 37 samoinicijativnih doprinosa; 110 formalnih interakcija; više od 35 radnih tijela	U razdoblju 2015. – 2025. zabilježeno je 117 policy intervencija , od čega je 37 bilo samoinicijativnih doprinosa . Sunce je ostvarilo 110 formalnih interakcija i sastanaka putem više od 35 radnih tijela na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini. Tematski fokus uključuje 36 intervencija u zaštiti prirode, 35 u civilnom društvu, obrazovanju i ljudskim pravima te 28 u zaštiti okoliša i gospodarenju otpadom .	Sunce djeluje u ranim fazama oblikovanja politika i snažno utječe na provedbeni, operativni i regulatorni „sitni vez” propisa i javnih odluka. Najveći doprinos nije samo u komentiranju dokumenata, nego u stručnom oblikovanju standarda, planova, procedura i provedbenih rješenja.
Organizacijski razvoj i organizacijska održivost	+ 275,9 % prihoda; 22,61 FTE; 172 projekta; > 11 milijuna EUR projektnog portfelja; 498 članova; 4.875 volonterskih sati	Ukupni prihodi porasli su s 389.000 EUR u 2015. na 1.463.168 EUR u 2025. , što je rast od 275,9 % . Kapacitet zaposlenih porastao je s 10,57 na 22,61 FTE , broj projekata s 82 na 172 , a ukupna vrijednost projektnog portfelja premašila je 11 milijuna EUR . Broj članova porastao je s 222 na 498 , a volonterski sati s 1.848 na 4.875 .	Organizacijski kapaciteti, profesionalizacija i društvena baza znatno su ojačani. Istodobno, rast povećava složenost organizacije i traži sustavnije upravljanje znanjem, internom komunikacijom, sukcesijom, voditeljskim kapacitetima i prevencijom preopterećenja.

UVOD: SVRHA I METODOLOGIJA PROCJENE UTJECAJA

Ova vanjska procjena utjecaja izrađena je u cilju pružanja cjelovite analize društvenog doprinosa djelovanja Udruge u desetogodišnjem razdoblju od 2015. do 2025., uz očuvanje analitičke i metodološke usporedivosti s prethodnim vanjskim vrednovanjem. Procjena se nadovezuje na evaluacijski pristup prethodnog ciklusa, koji je djelovanje organizacije promatrao u uskoj povezanosti s razvojem sustava zaštite okoliša i prirode u Republici Hrvatskoj.

Procjena je strukturirana oko ključnih međusobno povezanih dimenzija: relevantnosti djelovanja Sunca u kontekstu zelenih politika Republike Hrvatske, utjecaja na okolišnu svijest i odgovornost, razvoja građanskog aktivizma, sustava zaštite prirode, zaštite okoliša i održivog razvoja, javnih politika te organizacijskog razvoja i održivosti. Medijski i digitalni prostor obrađen je unutar javnog osvještavanja, u skladu sa strukturom cjelovite studije, jer u djelovanju Sunca komunikacija nije odvojena funkcija vidljivosti, nego sastavni mehanizam edukacije, mobilizacije i promjene društvenih normi. U svakoj dimenziji promatraju se ne samo rezultati nego i mehanizmi promjene, što podrazumijeva odgovore na pitanja kako se iz projekta razvija praksa, kako se iz edukacije razvija aktivno građanstvo, kako se iz stručnog podatka razvija *policy* argument i kako se iz lokalnog problema otvara pitanje javnog interesa.

Studija se temelji na triangulaciji više izvora podataka i istraživačkih metoda: programska i projektna dokumentacija, godišnji izvještaji, tablice monitoringa, izvještaji vrednovanja, interne analize, publikacije, arhiva mrežnih stranica, rezultati istraživanja javnog mnijenja koje je provela tvrtka Ipsos 2025. u četiri dalmatinske županije te istraživanje stavova dionika iz širokog suradničkog kruga udruge Sunce. Istraživanje javnog mijenja obuhvatilo je istraživanje percepcije ekoloških problema i građanski angažman te utvrđivanje prepoznatljivost i percepcije Sunca u javnosti. Istraživanje stavova dionika provedeno je anketnim upitnikom i polustrukturiranim intervjuima. Struktura sudionika prema sektorima i metodama prikupljanja podataka prikazana je u tablici nastavku.

Tablica 2. Struktura dionika Sunca uključenih u procjenu utjecaja

Sektor	Anketa	Intervjui	Ukupno
Javni sektor (obrazovanje, jedinice lokalne samouprave (JLS), javne ustanove, državne institucije)	28	9	37
Neprofitni sektor (udruge, zaklade, donatori)	6	10	16
Poslovni sektor (nautički turizam, konzultanti)	8	2	10
Međunarodne organizacije i neovisni stručnjaci	5	8	13
UKUPAN BROJ DIONIKA	47	29	76

Posebna vrijednost procjene proizlazi iz iznimno razvijenog internog sustava monitoringa Sunca, koji je tijekom desetljeća omogućio sustavno praćenje aktivnosti, rezultata, partnerstava, javnopolitičkih intervencija, medijske prisutnosti i društvenog doseg organizacije.

Dodatno su provedene ankete zaposlenika i volontera Sunca, svaka s 22 ispitanika, fokus grupe s članovima i volonterima te tri fokus grupe s građanima Splita. Validacijske radionice s voditeljskim timom provedene su u srpnju i prosincu 2025., a preliminarni nalazi predstavljeni su na Skupštini udruge Sunce u prosincu 2025. Proces prikupljanja podataka trajao je od srpnja 2025. do veljače 2026. godine. Takav metodološki sklop omogućio je da se kvantitativni pokazatelji, institucionalna memorija i iskustva vanjskih dionika povežu u cjelovitu sliku utjecaja.

1. RELEVANTNOST SUNCA U KONTEKSTU OTEŽANE ZELENE TRANZICIJE

Realitet zelenih politika u Hrvatskoj i Europskoj uniji u razdoblju 2015. – 2025. obilježen je dvostrukim kretanjem: s jedne strane snažnim normativnim razvojem okolišnih i klimatskih politika, a s druge sve vidljivijim jazom između deklariranih ciljeva i njihove stvarne provedbe. Europski zeleni plan, Mehanizam za oporavak i otpornost te novi okvir politika bioraznolikosti, kružnog gospodarstva i klimatske neutralnosti podigli su razinu formalnih očekivanja. Međutim, hrvatsko iskustvo pokazuje da prenošenje europske pravne stečevine u nacionalno zakonodavstvo ne znači automatski i operativnu sposobnost države da takve obveze provede.

Empirijski podaci iz Izvješća Europske komisije o provedbi politike zaštite okoliša u Hrvatskoj (EIR 2025)¹ pokazuju velik raskorak između preuzetih obveza i njihove provedbe. Za zaštitu voda i bioraznolikosti, sprječavanje onečišćenja te kružno gospodarstvo i otpad potrebno je oko **2,9 milijardi EUR godišnje**, dok procijenjeni investicijski jaz iznosi približno **1,2 milijarde EUR godišnje**.

Zaštita prirode – Natura 2000: Hrvatska se izdvaja opsegom kopnene zaštite: Natura 2000 obuhvaća **36,7 % kopnenog teritorija**, gotovo dvostruko više od prosjeka EU-a, a posebni ciljevi očuvanja utvrđeni su za svih **38 područja posebne zaštite ptica (SPA)**. Ipak, ciljevi su utvrđeni za samo **143 od 745 posebnih područja očuvanja (SAC)**, odnosno oko 19 %, dok planovi upravljanja za 365 područja pokrivaju oko 65 % površine mreže. Komisija stoga traži dovršetak ciljeva i mjera očuvanja te njihovu učinkovitu provedbu, osobito radi smanjivanja pritiska iz poljoprivrede, šumarstva, ribarstva, energetike i upravljanja vodama. U tijeku je i postupak zbog povrede prava EU-a povezan s ocjenjivanjem izmjena projekata vjetroelektrana koje mogu utjecati na Natura 2000 područja.

Otpad i kružno gospodarstvo: Hrvatska ostvaruje dobar rezultat u recikliranju građevinskog i ruševnog otpada, sa stopom od **81,8 %**, ali znatno zaostaje u gospodarenju komunalnim otpadom. Stopa pripreme za ponovnu uporabu i recikliranja iznosila je samo **36 % u 2023.**, dok je prema podacima za 2022. čak **56 % komunalnog otpada** završavalo na odlagalištima. Hrvatska je zbog toga zatražila odgodu cilja od 55 % recikliranja komunalnog otpada te dijela ciljeva za ambalažu s 2025. na 2030. godinu. Stopa kružne uporabe materijala pala je na **6,2 %**, u odnosu na prosjek EU-a od 11,8 %, a Hrvatska još nema jedinstvenu strategiju kružnog gospodarstva. U sektoru otpada otvoreno je više postupaka zbog povrede prava EU-a, dok godišnji investicijski jaz za kružno gospodarstvo i otpad iznosi oko **118 milijuna EUR**.

Vode i financijski rizici: Ukupna stopa usklađenosti s Direktivom o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda iznosila je samo **7 % u 2020. godini**. Zahtjeve Direktive nije ispunjavalo 68 aglomeracija, s opterećenjem koje odgovara približno 3,51 milijuna stanovnika, a brojni infrastrukturni projekti provode se presporo. Istodobno neprihodovana voda iznosi oko **49 %**, što Hrvatsku svrstava među članice EU-a s najvećim gubicima u javnoj vodoopskrbi. Procijenjene godišnje potrebe za ulaganjima u vode iznose oko 680 milijuna EUR, uz investicijski jaz od približno **272 milijuna EUR godišnje**.

Najizravniji primjer financijskih posljedica neprovedbe okolišnog prava jest slučaj „Crnog brda” u Biljanima Donjim, gdje je odloženo oko **140.000 tona otpada nastalog obradom feromanganske i silikomanganske troske**. Budući da Hrvatska nije izvršila presudu Suda EU-a iz 2019., Sud joj je u ožujku 2025. naložio plaćanje **milijun eura paušalne kazne** te dodatnih **6.500 EUR za svaki dan kašnjenja** do potpune sanacije, na teret državnog proračuna².

Tablica 3. Pregled stanja politike zaštite okoliša i prirode u RH

Područje politike	Stanje u RH	Ključni problem za provedbu politike
-------------------	-------------	--------------------------------------

¹ Europska komisija, *2025 Environmental Implementation Review – Country Report: Croatia*, Commission Staff Working Document, SWD(2025) 303 final, Bruxelles, 7. srpnja 2025., osobito str. 3–16, 32–44.

https://environment.ec.europa.eu/law-and-governance/environmental-implementation-review/country-reports_en

² Maja Bilić Paulić, „Sud Europske unije Hrvatskoj izrekao višemilijunsku financijsku sankciju zbog nepoštivanja presude o sanaciji opasnog otpada u Biljanima Donjim“, *Odvjetnički ured Maja Bilić Paulić*, 18. ožujka 2025., <https://ou-mbp.hr/sud-europske-unije-hrvatskoj-izrekao-visemilijunsku-financijsku-sankciju-zbog-nepostovanja-presude-o-sanaciji-opasnog-otpada-u-biljanima-donjim/>

Natura 2000 i politika bioraznolikosti	Ciljevi očuvanja uspostavljeni za 143 od 745 posebnih područja očuvanja (oko 19 %)	Za više od 80 % područja nedostaju jasni ciljevi i upravljački okvir; formalna zaštita ne prelazi uvijek u stvarno očuvanje.
Otpad i kružno gospodarstvo	Hrvatska je, zbog niske početne razine recikliranja komunalnog otpada, dobila mogućnost odgode od pet godina za ispunjavanje dijela EU ciljeva recikliranja; stopa uporabe kružnog materijala 6,2 % u odnosu na EU prosjek 11,8 % (2023.)	Sustav je i dalje previše oslonjen na odlaganje, uz nedovoljno razvijenu infrastrukturu za odvojeno prikupljanje, kompostiranje i napredno recikliranje.
Pročišćavanje otpadnih voda	Sukladnost s EU direktivom svega oko 7 % u 2020.; aktivni postupci zbog povrede prava EU-a	Jedan od najočitijih primjera podbačaja u pristupnim obvezama koje zahtijevaju velike infrastrukturne zahvate.
Nadzor na terenu	Državni inspektorat popunjen oko 60 % sistematiziranih kapaciteta	Manjak ljudi i politički osjetljivi nadzor stvaraju prostor za nekažnjeno kršenje okolišnih pravila.
Pristup pravosuđu	Otežana primjena odgovnog učinka u okolišnim sporovima	Tužbe temeljene na Aarhuškoj konvenciji često ne sprječavaju nepovratnu štetu tijekom trajanja postupka.
Digitalizacija okolišnih podataka	Znatno bolja usklađenost baza podataka s EU izvještajnim standardima	Pozitivan pomak, ali bez provedbenog kapaciteta podaci ostaju nedovoljno iskorišten alat upravljanja.

Politički kontekst unutar Europske unije dodatno mijenja prostor djelovanja. Nakon izbora za Europski parlament 2025. vidljivo je postupno usporavanje dijela ranije usvojenih zelenih politika i veći pritisak industrijskih lobija na klimatske ambicije. Za Hrvatsku to znači da se već postojeći provedbeni deficit može produbiti ako se zelena agenda nastavi promatrati prvenstveno kao kanal za korištenje europskih sredstava, a ne kao obvezujući okvir javnog upravljanja. U cjelovitoj studiji taj se obrazac opisuje kao „*check the box*” pristup, odnosno direktive se formalno prenose i strategije se donose, ali provedba često ostaje spora, selektivna i ovisna o političkoj volji.

"Problem u Hrvatskoj nije toliko nedostatak politika koliko njihova provedba. Tu organizacije poput Sunca igraju ključnu ulogu jer kontinuirano vrše pritisak i podsjećaju institucije na obveze. U kontekstu turizma imamo sve veći pritisak na obalu i more - od kruzera do otpada i zagađenja - a sustav često reagira tek kada problem postane vidljiv u javnosti."

Novinar, predstavnik neprofitnog medija

Upravo zato relevantnost Sunca ne proizlazi samo iz tematske usklađenosti s europskim i nacionalnim zelenim prioritetima, nego iz činjenice da organizacija djeluje na spoju triju razina koje se u Hrvatskoj često razilaze: europskih standarda, lokalne provedbe i demokratske participacije. Sunce razumije regulatorni okvir, poznaje lokalne institucionalne slabosti i ima kapacitet prevesti složena pravna, znanstvena i

upravljačka pitanja u razumljive argumente, edukacijske alate, stručne podloge, kampanje i *policy* intervencije.

Istraživanje javnog mnijenja Ipsos 2025. potvrđuje da građani Dalmacije okolišne probleme ne doživljavaju samo kao tehnička ili komunalna pitanja, nego kao probleme upravljanja. Kao najkritičnije prijetnje ističu onečišćenje i gomilanje otpada, betonizaciju obale te projekte koji krše okolišna pravila. Jednako važno, građani kao hitne probleme prepoznaju i slab nadzor, izostanak provedbe zakona i nebrigu vlasti za okoliš. Time se zaštita okoliša u javnoj percepciji jasno povezuje s institucionalnom transparentnošću, odgovornošću i vladavinom prava.

Tablica 4. Pokazatelji stavova i angažmana građana Dalmacije povezanih sa zaštitom okoliša i prirode, 2025.

Pokazatelj stavova i angažmana građana Dalmacije na zaštiti okoliša i prirode	Udio građana (N=603)	Relevantnost za udrugu Sunce
Onečišćenje i gomilanje otpada prepoznato kao kritična prijetnja	89 %	Otpad ostaje najvidljiviji okolišni problem i snažna ulazna točka za edukaciju, lokalne prakse i zagovaranje.
Betonizacija obale prepoznata kao kritična prijetnja	84 %	Zaštita prostora i pomorskog dobra ostaje jedna od središnjih tema javne zabrinutosti.
Projekti koji ne poštuju pravila zaštite okoliša prepoznati kao hitan problem	83 %	Građani okolišne probleme povezuju s kvalitetom odlučivanja, dozvola i procjena utjecaja.
Slab nadzor na terenu i izostanak provedbe zakona prepoznati kao hitan problem	78 %	Potvrđuje se potreba za neovisnim nadzorom, Zelenim telefonom, pravnim intervencijama i javnim pritiskom.
Nebriga vlasti za okoliš prepoznata kao hitan problem	76 %	Okoliš se doživljava kao pitanje odgovornosti institucija, a ne samo individualnog ponašanja.
Slaba edukacija prepoznata kao prioritetni problem	72 %	Potvrđuje se strateška uloga Sunca kao prevoditelja kompleksnih tema u javno razumljiv diskurs.
Rad okolišnih organizacija smatra se važnim	78 %	Postoji široka društvena legitimnost za rad civilnog društva u zaštiti okoliša.
Građani koji šire informacije o okolišnim udrugama	44 %	Neformalna podrška može se pretvarati u mrežu javnog zagovaranja i lokalnog pritiska.
Građani koji potpisuju peticije	42 %	Postoji aktivacijski potencijal za ciljane kampanje i javne procese.
Građani koji doniraju okolišnim inicijativama	34 %	Postoji osnova za razvoj filantropskih alata i građanskog financiranja misijskih funkcija.
Građani formalno učlanjeni u okolišnu organizaciju	5 %	Postoji jaz između podrške i organiziranog angažmana; ključna je uloga Sunca u strukturiranju sudjelovanja.

Ovi nalazi objašnjavaju zašto je demokratska funkcija civilnog društva u ovom razdoblju postala jednako važna kao i stručna. Visoka zabrinutost građana, visoka potpora okolišnim organizacijama i niska formalna učlanjenost pokazuju da u društvu postoji velik aktivacijski potencijal, ali ne i dovoljno razvijena infrastruktura za trajno i organizirano sudjelovanje. U tom prostoru Sunce ima ulogu prevoditelja, posrednika i organizatora, što znači da individualnu zabrinutost građana pretvara u prijave, javne rasprave, kampanje, edukacije, pravne intervencije i *policy* prijedloge.

Relevantnost Sunca dodatno proizlazi iz strukturnih ograničenja državnog sektora zaštite prirode i okoliša. Kada javne institucije nemaju dovoljno ljudi, terenskih podataka, kontinuiteta monitoringa ili kapaciteta za participativno upravljanje, organizacije poput Sunca postaju proizvođači znanja i nositelji operativnih modela koji jačaju cijeli sustav. To je osobito vidljivo u zaštiti mora i obale, gospodarenju otpadom, zaštiti posidonije, planovima upravljanja zaštićenim područjima i javnom zagovaranju na temelju Aarhuške konvencije.

Zaključno, strateški razvoj Sunca u narednom razdoblju treba biti usmjeren na premošćivanje upravo onih provedbenih jazova koje građani i vanjski izvori jasno prepoznaju: **između EU standarda i lokalne provedbe, između formalnih propisa i stvarnog nadzora, između javne zabrinutosti i organiziranog građanskog djelovanja, između podataka i odluka.** To podrazumijeva daljnje jačanje Sunca kao mosta između europskih zelenih politika i lokalne prakse, snažniji rad na klimatskoj i pravednoj tranziciji, razvoj kapaciteta za strateške pravne intervencije, praćenje operacionalizacije okolišnih politika te suradnju s lokalnim, regionalnim i provedbenim institucijama bez gubitka političke i ekonomske neovisnosti. Upravo ta kombinacija stručnosti, neovisnosti, lokalne ukorijenjenosti i sposobnosti prevođenja kompleksnih tema u javno djelovanje čini Sunce stabilizatorom demokratskog upravljanja okolišem.

2. UTJECAJ NA OKOLIŠNU SVIJEST I ODGOVORNOST

U proteklom desetljeću Sunce je sustavno razvijalo edukacijski rad kao jednu od temeljnih poluga društvenog utjecaja. Edukacija nije funkcionirala samo u okviru izdvojenih projekata usmjerenih isključivo na edukaciju, nego i kao povezujuća komponenta različitih područja djelovanja, uključujući zaštitu prirode, otpad i plastiku, građanski aktivizam, održivi turizam, zaštitu mora i javno zagovaranje. U zaključnim uvidima cjelovite studije posebno je istaknuto da ovdje nije riječ samo o „podizanju svijesti“, nego i o izgradnji okolišne pismenosti, praktičnih vještina i kapaciteta za sudjelovanje u zaštiti javnog interesa.

Kvantitativni doseg potvrđuje snažan rast u broju uključene djece i mladih te odgojno-obrazovnih djelatnika i mentora, što je prikazano u Tablici 4. U prethodnom desetljeću programima je bilo obuhvaćeno oko 7.500 sudionika, uglavnom djece osnovnoškolske dobi, što znači da je Sunce gotovo udvostručilo izravni edukacijski doseg. Jednako važan pomak odnosi se na strukturu korisnika. Porast rada s mladima starijima od 15 godina pokazuje **strateški iskorak i jasan plan razvoja** kompetencija aktivnog građanstva u dobi u kojoj se oblikuju obrasci društvenog sudjelovanja.

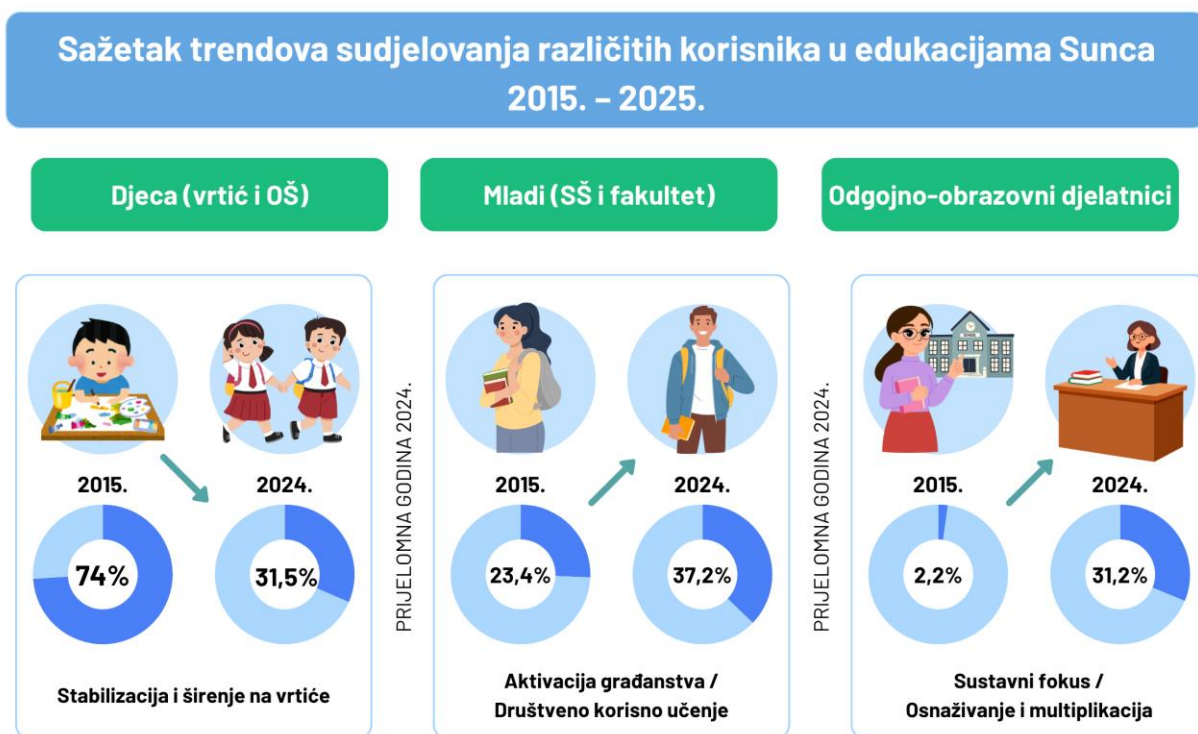
Tablica 5. Pokazatelji uspješnosti edukacijskog rada udruge Sunce 2015. – 2025.

Postignuća edukacijskog rada	Kumulativni rezultat 2015. – 2025.	Interpretacija
Djeca i mladi uključeni u edukacije	12.687	Gotovo udvostručen doseg u odnosu na prethodno desetljeće.
Odgojno-obrazovni djelatnici i mentori	1.699	Stvoren je bazen multiplikatora okolišnih znanja u obrazovnim ustanovama.
Ukupni izravni korisnici	14.386	Edukacija je postala jedan od najširih kanala društvenog utjecaja Sunca.

Obrazovne ustanove	85	Broj suradničkih ustanova je danas 4,5 puta veći nego 2014. godine (19 ustanova).
Volonterski sati u 2025.	4.875	Znatan dio korisnika prelazi iz uloge sudionika u ulogu aktivnih dionika.
Kvaliteta programa	84 % kriterija SKOCKANO; verifikacija AZOO	Formalna potvrda metodičke zrelosti i kvalitete neformalnog obrazovanja.
Sunce kao nastavna baza za DKU	5 fakulteta	Suradnja sa Sveučilištem u Splitu i DKU model postaju stalna obrazovna infrastruktura.

Razvoj edukacijskog sustava bio je strukturne prirode. Sunce je ostvarilo gotovo potpunu pokrivenost obrazovne vertikale: 14 dječjih vrtića, 46 osnovnih škola, 13 srednjih škola i 12 visokoškolskih ustanova. Time edukacijski rad više ne obuhvaća samo pojedine dobne skupine, nego se proteže od ranog odgoja do sveučilišne razine. Ovakva vertikalna integracija omogućuje kontinuitet okolišnog učenja tijekom različitih razvojnih faza i povećava vjerojatnost da se znanje pretvori u dugoročnije obrasce ponašanja.

Grafikon 1.

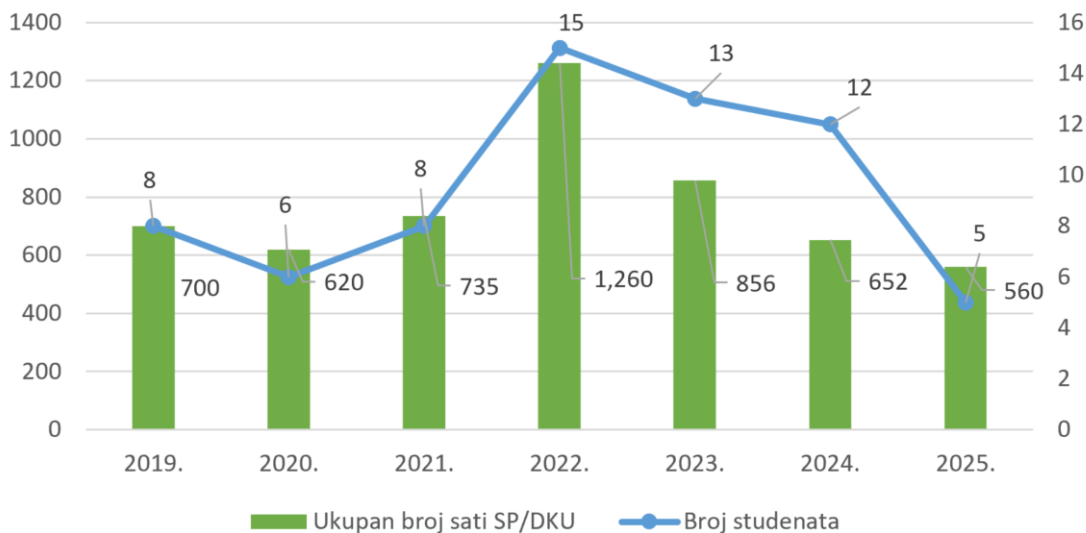
Izvor: Interne tablice za monitoring aktivnosti udruge Sunce 2015. - 2025.

Geografski iskorak jednako je važan kao i brojčani rast. Dok je raniji edukacijski rad bio pretežno koncentriran na Split i splitsku aglomeraciju, u aktualnom desetljeću vidljiv je strateški iskorak prema otočnim sredinama, uključujući Vis, Hvar, Šoltu, Lastovo, Korčulu i Brač, te prema dalmatinskom zaleđu i dolini Neretve, uključujući Knin, Trilj, Otok, Metković i Kulu Norinsku. Time edukacija dobiva dimenziju teritorijalne inkluzivnosti: Sunce ulazi u sredine koje su često izložene specifičnim okolišnim pritiscima, a imaju slabiji pristup neformalnim obrazovnim i participativnim sadržajima.

Metodički razvoj programa pokazuje da je Sunce izgradilo zreo model neformalnog okolišnog obrazovanja. Programi se temelje na iskustvenom, participativnom i problemski usmjerenom učenju: terenskom radu, društveno-korisnom učenju (DKU) i stručnim praksama (SP) Sunca kao nastavne baze, volonterstvu, školskim projektima, digitalnim alatima, radionicama i konkretnim akcijama u zajednici. Kvalitetu takvog pristupa potvrđuje ispunjenje 84 % kriterija za oznaku SKOCKANO te službena verifikacija jednog programa Agencije za odgoj i obrazovanje, kao i pozitivna stručna mišljenja. Važan pokazatelj otpornosti jest i sposobnost prilagodbe u uvjetima pandemije, kada je kontinuitet rada očuvan zahvaljujući prilagođenim i hibridnim formatima rada.

Grafikon 2.

Dinamika broja sati i studenata uključenih u programe DKU i stručnu praksu

Izvor: interna dokumentacija udruge Sunce.

Kvalitativni nalazi upućuju na učinke koji nadilaze pojedinačne radionice. Povratne informacije odgojno-obrazovnih djelatnika pokazuju veću motivaciju djece i mladih, bolju povezanost teorije i prakse te promjene u svakodnevnom ponašanju. Još je važnije da se dio učinaka prenosi u same institucije: škole i vrtići nakon suradnje sa Suncem uvode ili nastavljaju provoditi okolišne aktivnosti.

„Kao predstavnica donatora koja niz godina prati rad Sunca, impresionirana sam njihovim odnosima u zajednici, pristupom lokalnim vlastima i svim dionicima te istinskim suradničkim duhom.“
Predstavnica međunarodnog donatora

Osnaživanje nastavnika događalo se i povezivanjem obrazovnih ustanova s javnim ustanovama za zaštitu prirode, organizacijama civilnog društva i drugim stručnim akterima, čime su edukacijski sadržaji postali relevantniji, praktičniji i primjenjiviji.

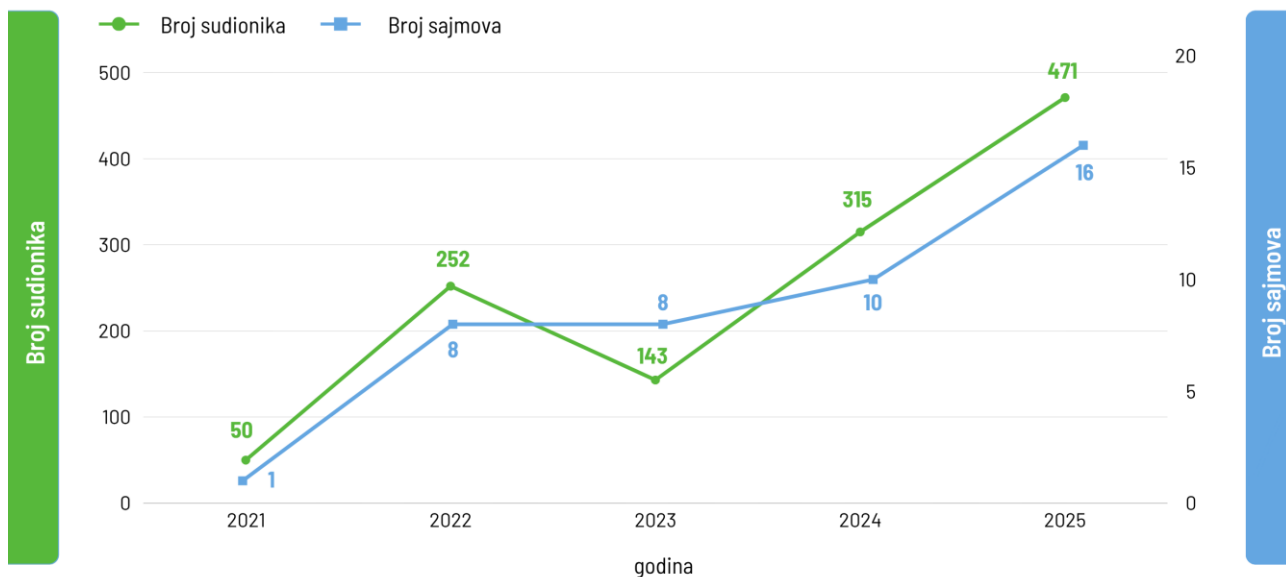
Tablica 6. Ključni javni događaji udruge Sunce 2015.-2025.

Događanje / kampanja	Doseg	Edukacijski učinak
Plasticamente	18.000+ posjetitelja	Vizualizira problem plastike i mijenja percepciju svakodnevne potrošnje.
Splitska biciklijada	2.500+ sudionika	Održiva mobilnost postaje vidljiva gradska praksa.
Sajmovi razmjene	1.231 sudionik; 43 događanja	Kružno gospodarstvo prevodi se u svakodnevnu naviku.
Volonterske akcije	4.875 sati u 2025.	Praktičan ulaz u dugoročniji angažman, osobito za mlade.

U području javnog osvještavanja i komunikacija, Sunce je dodatno proširilo edukacijski doseg izvan formalnog obrazovanja. U razdoblju 2015.–2025. organizirano je ili suorganizirano 245 javnih događanja s procijenjenih 36.072 sudionika. Splitska biciklijada, obilježavanja Dana planeta Zemlje, sajmovi razmjene, pub-kvizovi, izložbe, radionice i volonterske akcije funkcionirali su kao prostori društvenog učenja. Njihova vrijednost nije samo u broju sudionika i trendu rasta i širenja, već i u tome što održivost prikazuju kao praksu: razmjenu, kretanje, volontiranje, čišćenje, promjenu navika i lokalnu solidarnost.

Grafikon 3.

Dinamika Sajmova razmjene – broj događanja i sudionika 2021. – 2025.

Izvor: Interne tablice za monitoring aktivnosti udruge Sunce 2015. – 2025.

2.2.4. Mediji i digitalna produkcija u službi edukacije i osvještavanja javnosti

U razdoblju 2015. – 2025., a osobito u posljednje tri godine, Sunce je ušlo u fazu komunikacijske zrelosti u kojoj se ciljana medijska vidljivost i vlastiti digitalni kanali međusobno nadopunjuju. Komunikacija se pritom ne svodi na promociju projekata, već služi kao edukacijski i zagovarački mehanizam kojim se javnosti objašnjavaju okolišni problemi, nude rješenja i otvara prostor za sudjelovanje. U odnosu na prethodno desetljeće, vidljiv je prijelaz s povremene prisutnosti u lokalnim medijima prema stabilnom višekanalnom sustavu javnog osvještavanja.

Tablica 7. Usporedni pokazatelji vidljivosti i prisutnosti Sunca u protekla dva desetljeća

Pokazatelj	2005. – 2014.	2015. – 2025.	Interpretacija
Medijske objave	≈ 650 – 700 ukupno; 70 – 90 godišnje	2.605 ukupno; 237 godišnje	Rast za oko 3,4 puta (cilj 200 – 250 objava godišnje ostvaren je i premašen).
Maksimum godišnje vidljivosti	≈ 150 objava 2014.	378 objava u 2025.	Vidljivost je dosegla najvišu razinu na kraju razdoblja.

Broj medija	Nije sustavno praćeno	501 medij (54 % lokalni, 14 % nacionalni)	Doseg je diversificiran prema lokalnim, nacionalnim i specijaliziranim kanalima.
Javna događanja	≥ 5.000 sudionika	245 događanja; 36.072 sudionika	Događanja su postala primarni prostor iskustvene edukacije i društvenog učenja.
Digitalna zajednica	6.636 pratitelja 2015.	16.435 pratitelja 2025.	Rast za oko 2,5 puta, uz širenje s Facebooka na Instagram, LinkedIn i YouTube.
Mrežna stranica	12.421 korisnik; 57 tekstova	25.363 korisnika; 145 tekstova	Mrežna stranica postala je referentni prostor za znanje, arhivu i organski promet.

Izvor: interni podaci monitoringa medija udruge Sunce

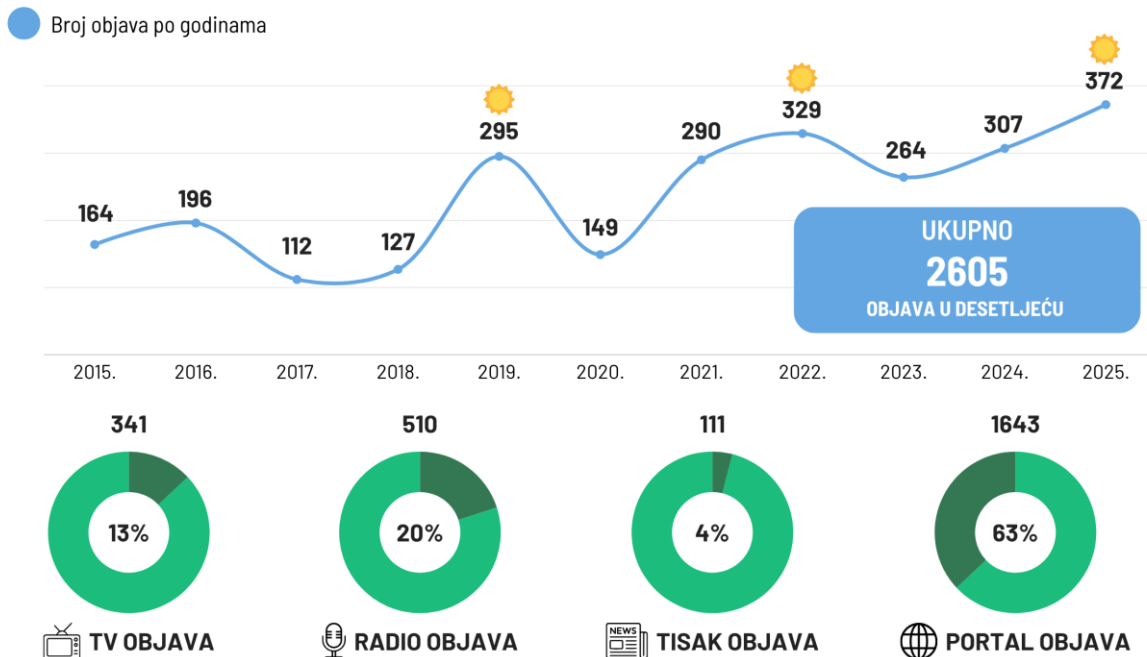
Lokalni i regionalni mediji čine 53,8 % objava i djeluju kao operativni javni servis za svakodnevne okolišne konflikte u Dalmaciji; nacionalni mediji, s udjelom od 14,0 %, daju širu javnu legitimaciju; specijalizirani mediji, s 14,5 % objava, produbljuju razumijevanje stručnijih i „plavih“ tema, osobito mora, obale, ribarstva i bioraznolikosti. *Online* portali postali su okosnica brzog reagiranja, dok televizija, radio i specijalizirani portali daju kombinaciju dosega, vjerodostojnosti i stručnosti.

Tematska struktura 2.320 kodiranih medijskih zapisa pokazuje da je vidljivost Sunca ponajviše koncentrirana na nekoliko međusobno povezanih područja. Najčešće su zastupljene građanske akcije i volontiranje te teme otpada, kružne ekonomije i smanjenja uporabe plastike. Vrlo su prisutne i teme zaštite prirode, mora, ribarstva, morske bioraznolikosti i kopnenih staništa, kao i širi zagovarački sklop koji obuhvaća pomorsko dobro, upravljanje obalom, betonizaciju, turizam, prostorne politike, energetiku i klimatske promjene. Značajan dio objava odnosi se i na projektne i komunikacijske povode, poput najava, konferencija i predstavljanja rezultata, što potvrđuje sposobnost Sunca da svoj programski rad pretvara u javno vidljive događaje. Iako su aktivnosti s mladima, školama i vrtićima, radionice te savjetovanje građana izdvojeni kao zaseban edukacijski blok, obrazovna funkcija Sunca prisutna je horizontalno u gotovo svim područjima djelovanja – od akcija čišćenja, volontiranja i kampanja protiv plastike do *zero-waste* praksi, zaštite mora i prirode, klimatskih tema i zagovaranja odgovornijeg upravljanja obalom.

Grafikon 4.

Udruga Sunce u medijima 2015. – 2025.

ANALIZA MEDIJSKE PRISUTNOSTI KROZ DESETLJEĆE

Izvor: Interne tablice za monitoring aktivnosti udruge Sunce 2015. - 2025.

Ključan organizacijski preduvjet značajnog širenja i rasta medijske prisutnosti bila je odluka o jačanju kadrovskih kapaciteta za komunikaciju i zagovaranje. Prvi takav iskorak napravljen je 2015., kada je angažirana osoba zadužena za odnose s javnošću, a dodatna konsolidacija dogodila se 2024., osnivanjem posebnog Odjela za komunikacije i zagovaranje. Time je rast projektnih rezultata dobio sustavniji javni prijevod: stručni nalazi, terenski rad i kampanje mogli su se brže pretvarati u poruke, sadržaje i pozive na djelovanje.

Digitalni razvoj Sunca ne može se čitati kao jednostavan linearan rast, nego kao transformacija kanala. Pandemijska 2021. bila je prijelomna: na mrežnoj stranici objavljena su 104 teksta, broj pregleda dosegao je 72.877, a broj jedinstvenih korisnika 21.300, dok je ukupna digitalna zajednica narasla na 18.892 pratitelja. Nakon gašenja mrežne stranice Sinjaj.hr krajem 2021., koja je imala 4.187 pratitelja i funkcionirala kao lokalni participativni alat za prijavu okolišnih i komunalnih problema, ukupna statistika pratitelja privremeno se smanjila. Taj pad stoga ne označava pad interesa za Sunce, nego promjenu strukture digitalnih kanala.

Tablica 8. Sunce na digitalnim mrežama, podaci za 2025.

Kanal 2025.	Vrijednost	Primarna funkcija
Facebook	12.985 pratitelja; oko 79 % digitalne zajednice	Stabilna zajednica, šira i zrelija publika, lokalna ukorijenjenost.

Instagram	2.508 pratitelja; oko 15 %, najveći doseg 38.301 korisnik	Vizualne kampanje, mlađa i srednja generacija, kratki edukacijski formati. Stvarni doseg može višestruko premašiti formalni broj pratitelja.
LinkedIn	769 pratitelja; oko 5 %	Stručna, institucionalna, projektna i vidljivost te vidljivost organizacije kao poslodavca i prilika za razvoj profesionalne karijere.
YouTube	173 pretplatnika; 98,3 % gledatelja izvan pretplatnika	Edukacijska arhiva i dugotrajniji život multimedijalnih sadržaja.
Mrežna stranica	25.363 korisnika; 50 % organskog prometa	Referentni prostor za znanje, publikacije, vijesti i kampanje te partnere, suradnike i donatore.

Struktura publike pokazuje da Sunce okuplja pretežno žensku, urbanu i lokalno snažno povezanu zajednicu: na Facebooku čine 67,7 % pratitelja, a na Instagramu 74 %. Najzastupljenije dobne skupine na Facebooku su 35 – 44, 25 – 34 i 45 – 54 godine, dok po gradovima prednjače Split i Zagreb. To potvrđuje snažnu lokalnu bazu, ali i nacionalni doseg. U usporedbi s drugim okolišnim organizacijama, Sunce zauzima stabilnu srednju poziciju: više je vidljivo je od Zelene Istre, a slabije od Zelene akcije i Bioma po ukupnom broju pratitelja, ali jasno se profilira kao regionalno ukorijenjena i tematski specijalizirana organizacija za more, obalu, morski otpad, posidoniju i održivo korištenje obalnog prostora.

Najvažniji razvojni izazov više nije samo povećanje broja pratitelja, nego pretvaranje dosega u trajniji angažman. Velik dio publike sadržaje Sunca konzumira bez formalnog praćenja profila: 50 % prometa na mrežnoj stranici dolazi organski putem tražilica, a najuspješnije objave na društvenim mrežama višestruko premašuju broj pratitelja. Zato buduće komunikacijske odluke treba mjeriti prema kvaliteti angažmana, broju klikova na sadržaje, prijavama na aktivnosti, korištenju edukativnih materijala, volontiranju, podršci kampanjama i uključivanju u zagovaračke procese.

Iz perspektive dionika, javni utjecaj Sunca ne proizlazi prvenstveno iz same komunikacijske vještine, nego iz spoja stručnog rada, edukacije i kontinuirane prisutnosti u konkretnim okolišnim temama. Dionici Sunce vide kao stručnog, pouzdanog i proaktivnog aktera koji uspješno povezuje edukaciju, zagovaranje i rad na terenu. Istodobno upozoravaju da su pravni i *policy* učinci često manje vidljivi od javnih akcija, što potvrđuje potrebu da se u idućem razdoblju sustavnije javno ističu i sporiji, tehnički i institucionalni oblici utjecaja.

Ključni strateški izazov u narednom razdoblju nije više samo informiranje mladih, nego aktiviranje njihova građanskog potencijala. Istraživanje maturanata koje je Sunce provelo u suradnji s Filozofskim fakultetom u Splitu, u akademskoj godini 2023./2024., na uzorku od 892 ispitanika iz 14 srednjih škola Splitsko-dalmatinske županije, pokazuje da su društvene mreže dominantan informativni kanal za 39,4 % mladih, dok televizija ima 18,8 %, škola 16,9 %, a obiteljsko-vršnjački krugovi 16,3 % zastupljenosti³. To znači da obrazovni sustav ostaje važan, ali nije dovoljan. Za mlade je potreban hibridni pristup koji povezuje digitalni doseg, školu i lokalnu akciju.

Nalazi o stavovima mladih pokazuju selektivnu percepciju okolišnih problema. Više od 60 % maturanata izražava visoku zabrinutost za stanje okoliša, ali ta se zabrinutost najviše veže za lokalno vidljive i neposredne probleme: otpad s brodova i tankera (75,1 %), opasni otpad (70,3 %) i zagađenje rijeka (68 %). Slično tome,

³ Radman, M., Medunić Orlić, G., Goreta, D., Spetić, M., Buzov, I., Bulić, M., Bisaku, T., Tomasović, T., & Bralić, L. (2026). Istraživanje ekološke svijesti maturanata na području Splitsko-dalmatinske županije (2024.–2025.). Neobjavljeno istraživanje.

mladi u dobi 18 – 34 u istraživanju Ipsos Hrvatska o stavovima građana Dalmacije o okolišu iz 2025. najvišu hitnost pripisuju otpadu u prirodi i moru (4,46/5), dok klimatske promjene doživljavaju apstraktnije i manje hitno (3,59/5). To upućuje na potrebu da se globalne teme, osobito klima, prevode u lokalne i iskustveno razumljive izazove: more, otpad, požari, suše, betonizacija, turizam i dostupnost prostora⁴.

Tablica 9. Pregled nalaza o stavovima i ponašanjima mladih Dalmacije prema okolišu, rujn 2025.

Ključni nalaz	Pokazatelji i izvor	Strateška implikacija za Sunce
Društvene mreže su glavni informativni prostor mladih	Društvene mreže 39,4 %; TV 18,8 %; škola 16,9 %; obitelj i vršnjaci 16,3 % (istraživanje maturanata, 2023./2024., N = 892)	Razvijati hibridne programe koji povezuju digitalne sadržaje, školu i aktivnosti u lokalnoj zajednici
Zabrinutost je visoka, ali usmjerena na vidljive lokalne probleme	Više od 60 % maturanata iskazuje visoku zabrinutost za stanje okoliša; otpad s brodova i tankera 75,1 %; opasni otpad 70,3 %; onečišćenje rijeka 68 % (istraživanje maturanata, 2023./2024., N = 892)	Klimatske i okolišne teme povezivati s morem, obalom, otpadom i drugim lokalnim iskustvima
Lokalni problemi doživljavaju se hitnijima od klimatskih promjena	Otpad u prirodi i moru 4,46/5; betonizacija i nasipanje obale 4,25/5; klimatske promjene 3,59/5 (Ipsos, 2025., dob 18 – 34, N = 129)	Apstraktne globalne teme prevoditi u konkretne lokalne posljedice i mogućnosti djelovanja
Formalni građanski angažman mladih ostaje nizak	55,3 % maturanata nikada nije sudjelovalo u aktivnostima zaštite prirode (istraživanje maturanata, 2023./2024., N = 892) ; samo 14,2 % mladih prijavljuje okolišne probleme, a spremnost na sudjelovanje u javnim raspravama iznosi 2,77/5 (Ipsos, 2025., dob 18 – 34, N = 129)	Smanjiti ulazne prepreke i ponuditi jednostavne prve korake prema javnom i zagovaračkom djelovanju
Mladi su motivirani za praktičan i terenski angažman	Spremnost na volontiranje u okolišnim akcijama iznosi 3,38/5, iznad prosjeka ukupnog uzorka od 3,13/5 (Ipsos, 2025., dob 18 – 34, N = 129)	Prioritet dati terenskim akcijama, lokalnom monitoringu, istraživanju problema i volonterskim programima
Svakodnevne navike važna su početna točka	Spremnost na odvojeno prikupljanje otpada 54,8 %; spremnost na aktivnosti smanjenja otpada 48,4 % (istraživanje maturanata, 2023./2024., N = 892)	Promjene životnih i potrošačkih navika koristiti kao ulaz u šire razumijevanje kolektivne odgovornosti i građanskog djelovanja

⁴ Ipsos, Hrvatska, Istraživanje javnog mnijenja „Percepcija udruge Sunce u četiri dalmatinske županije“, naručitelj i vlasnik podataka: Udrugu za prirodu, okoliš i održivi razvoj Sunce, podaci dostupni na upit.

Privatne i vršnjačke mreže snažno utječu na mlade	30,8 % maturanata spremno je educirati obitelj i vršnjake o zaštiti prirode (istraživanje maturanata, 2023./2024., N = 892); 31,2 % mladih za Sunce je saznalo od prijatelja ili obitelji, a 29 % putem društvenih mreža (Ipsos, 2025., dob 18 – 34, N = 129)	Razvijati vršnjačke edukatore, ambasadore, zelene reportere i programe „mladi za mlade”
Potreban je sustavan prijelaz od svijesti prema djelovanju	Visoku zabrinutost za okoliš prati niska uključenost u formalne oblike sudjelovanja (sinteza istraživanja maturanata 2023./2024. i Ipsosova istraživanja 2025.)	Uspostaviti „put angažmana”: informiranje → iskustveno učenje → volontiranje → vršnjačko djelovanje → zagovaranje

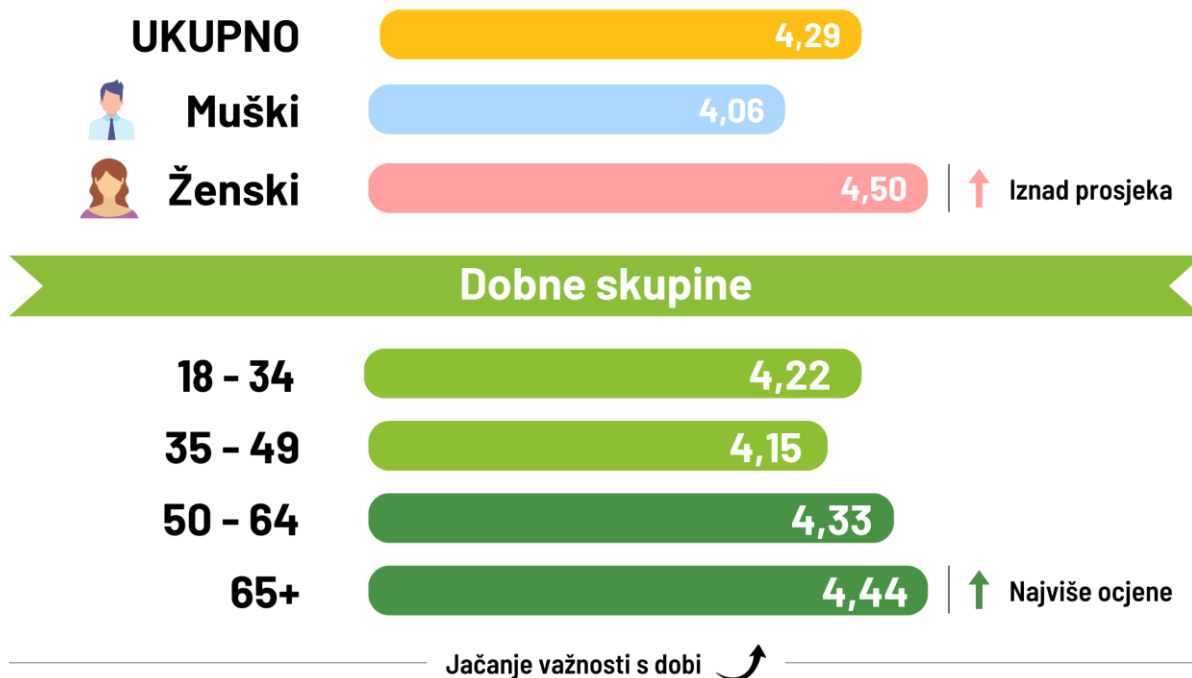
Preporuke specifične za edukacijski rad mogu se najlogičnije ugraditi u završne strateške preporuke, jer se ne odnose samo na obrazovni program, nego na širi model društvenog utjecaja Sunca. U sadržajnom smislu, one uključuju: teritorijalno širenje edukacija prema otocima, zaleđu i subregionalnim centrima; aktiviranje educiranih odgojno-obrazovnih djelatnika kao lokalnih multiplikatora; korištenje studenata, volontera i mladih kao *peer-to-peer* nositelja prijenosa znanja; oblikovanje digitalnih sadržaja prema *online-to-offline* logici; razvoj *follow-up* sustava nakon edukacija; povezivanje lokalno usidrenog učenja s klimatskim, turističkim i prostornim izazovima; te uspostavu jedinstvene baze podataka za praćenje korisnika, aktivnosti, dosega i dugoročnih učinaka.

3. UTJECAJ NA GRAĐANSKI AKTIVIZAM

Građanski angažman u zaštiti okoliša u Dalmaciji postoji, ali je još uvijek ograničen i pretežno se odvija izvan formalnih oblika udruživanja. Iako 78 % građana smatra rad ekoloških udruga važnim ili izuzetno važnim, samo manji dio građana ima stvarno iskustvo organiziranog djelovanja, a velik broj ispitanika ne može navesti nijednu konkretnu okolišnu udrugu (Ipsos, 2025). U tom kontekstu prepoznatljivost Sunca od 32 % predstavlja važan kapital, osobito zato što među onima koji ga poznaju, 83 % ima pozitivan ili vrlo pozitivan dojam, a 85 % bi podržalo njegov rad. Ista anketa iz 2025. potvrđuje da građani najčešće sudjeluju u zaštiti okolišaputem jednostavnijih, brzih i niskorizičnih oblika djelovanja, što uključuje širenje informacija o radu okolišnih udruga, potpisivanje peticija, povremene donacije, volontiranje ili sudjelovanje na događajima. Zahtjevniji oblici, poput prijavljivanja ekoloških problema ili dugotrajnijeg volontiranja, rjeđi su jer traže više vremena, znanja, povjerenja i spremnosti na izloženost. Stoga se ovi nalazi mogu čitati kao pokazatelj latentne baze podrške, ali ne i kao dokaz stabilne mobilizacijske platforme.

Grafikon 5.

Percepcija važnosti rada okolišnih udruga u Dalmaciji (prosječne ocjene, 1 - 5)

Izvor: istraživanje javnog mnijenja, Ipsos 2025.

Istraživanje istodobno upućuje na izražen rodni i generacijski jaz. Žene dosljedno procjenjuju okolišne probleme hitnijima od muškaraca, osobito kada je riječ o klimatskim promjenama, onečišćenju zraka, gubitku bioraznolikosti i zaštiti urbanog zelenila. Slično tome, osobe starije od 50 godina, a posebno starije od 65 godina, pokazuju višu razinu zabrinutosti i veću sklonost niskopražnim oblicima angažmana, dok mlađe dobne skupine, osobito mladi muškarci, iskazuju nižu razinu i zabrinutosti i stvarnog uključivanja.

Grafikon 6.

Rodni i generacijski jaz u percepciji ekoloških problema u Dalmaciji

Izvor: istraživanje javnog mnijenja, Ipsos 2025.

Ovi nalazi potvrđuju ispravnost ciljanih, sustavnih pristupa mobilizaciji na duge staze. Deklarativna spremnost ne znači i budući angažman. Ona prije svega ukazuje na postojanje latentne baze podrške, koja se može aktivirati samo pod određenim uvjetima: jasnim informacijama, izravnim pozivom na sudjelovanje, podrškom u pristupu institucijama i javnosti, vidljivim rezultatima djelovanja i osjećajem da pojedinačni doprinos ima smisla.

Građanski aktivizam u Dalmaciji ne pati od manjka zabrinutosti ili problema, nego od manjka kapaciteta za dugotrajno, organizirano i pravno utemeljeno djelovanje. U tom prostoru Sunce je izgradilo mehanizme podrške građanima s fokusom na pravni aktivizam, bez kojih bi većina navedenih lokalnih okolišnih borbi bila teško provediva povrh javnog ukazivanja na problem. Zeleni telefon, javne kampanje, podrška lokalnim inicijativama, pravni aktivizam i komunikacijska podrška okolišnim borbama bili su glavni mehanizmi Sunca u pretvaranju individualne zabrinutosti u kolektivno, organizirano i strukturirano djelovanje. U tom smislu, Sunce nije samo odgovaralo na pojedinačne prijave, nego je iz pojedinačnih slučajeva prepoznavalo obrasce, otvaralo sistemska pitanja i gradilo javni pritisak.

Zeleni telefon funkcionira kao procesor građanskog aktivizma u četiri koraka: uočavanje problema, uokvirivanje slučaja u pravni okvir i nadležna tijela, ulazak u proceduru te praćenje i eskalacija. Visok udio anonimnih prijava nije pokazatelj nepouzdanosti, nego pokazatelj stvarnih društvenih odnosa i potrebe za posrednikom u sredinama u kojima postoji strah od lokalnih moćnika.

Tablica 10. Pokazatelji uspješnosti Zelenog telefona udruge Sunce

Pokazatelji uspješnosti Zelenog telefona	Vrijednost
Ukupan broj prijava (2015. – 2025.)	> 2.600
Prosječan godišnji broj prijava problema	230 – 260
Prosječna stopa rješivosti prijava	70 – 80 %
Prijelomni trend (od 2023.)	Kategorija „More“ premašuje „Otpad“
Nove teme – u skladu s fokusom javnih kampanji Sunca (od 2024.)	Nova kategorija prijava „More“ za posidoniju, sidrenje, brodska ispuštanja uslijed porasta prijava

Struktura zaprimljenih prijava pokazuje promjene u percepciji okolišnih problema i prioritetima građana. Dok su u ranijim godinama dominirali problemi otpada, divljih odlagališta i komunalnog reda, s vremenom se bilježi snažan porast prijava vezanih za bespravnu gradnju, ispuštanje otpadnih voda te more i pomorsko dobro. Taj pomak nije moguće objasniti isključivo rastom problema, nego i dugotrajnim javnim kampanjama Sunca koje su pitanja pomorskog dobra i privatizacije, nautičkog turizma, sidrenja i nasipavanja obale učinile prepoznatljivim javnim pitanjima.

Podrška lokalnim inicijativama i pravni aktivizam najzahtjevniji su, najsporiji i resursno najintenzivniji oblik djelovanja Sunca, ali i područje u kojem se najjasnije vide strukturne slabosti sustava zaštite okoliša u Dalmaciji. Za razliku od kampanja s jasnim rokovima i projektnom logikom, lokalne okolišne borbe traju godinama, rijetko završavaju potpunim pobjedama i odvijaju se u izrazitoj asimetriji moći između građana, investitora, političkih aktera i administrativnog sustava sklonog odgađanju, fragmentaciji odgovornosti i proceduralnom formalizmu.

„Snaga Sunca je u tome što istovremeno razumije sustav i zna kako na njega utjecati kroz konkretne mehanizme.“

Predstavnik organizacije civilnog društva

Analiza slučajeva pokazuje da se u lokalnim okolišnim borbama presijecaju tri funkcije Sunca: Zeleni telefon kao mehanizam ranog upozoravanja i dokumentiranja problema, mediji kao saveznik građana u fazama konflikta te pravni aktivizam kao alat suočavanja s institucionalnom inercijom. Konfliktni i prostorno vidljivi slučajevi – Plano, Vruja, Marjan, Sjeverna luka, Dugi Rat ili Moby Drea – mogu proizvesti snažan medijski interes, ali on najčešće slabi kada postupci uđu u tehničke, dugotrajne i pravno složene faze. Upravo tada Sunce preuzima ulogu održavanja kontinuiteta narativa: podsjeća javnost da slučaj nije završen, da posljedice traju i da su institucije i dalje odgovorne.

Zaključni uvid jest da Sunce uživa visoko povjerenje građana, stručne i opće javnosti koji od udruge očekuju aktivno zalaganje za javno dobro u sferi zaštite okoliša, što je i glavno uporište legitimiteta.

Grafikon 7.

Povjerenje javnosti i dionika u udrugu Sunce, 2025.

DRUŠTVENI LEGITIMITET (javnost)

VISOKA USKLAĐENOST TIMA SUNCA S BRIGAMA GRAĐANA:
OKOLIŠNA PITANJA PERCIPIRAJU SE KAO PRIORITETNA.

PREPOZNATLJIVOST U DALMACIJI

32 % GRAĐANA UPOZNATO S RADOM SUNCA.

REPUTACIJA MEĐU GRAĐANIMA

83 % ISPITANIKA IMA
POZITIVAN DOJAM

85 % SPREMNO PODRŽATI
RAD UDRUGE

STRUČNI LEGITIMITET (dionici)

SUNCE SE PERCIPIRA KAO JEDAN OD NAJSTRUČNIJIH AKTERA U
DALMACIJI I ŠIRE.

KLJUČNE VRIJEDNOSTI

POLITIČKA NEOVISNOST, STRUČNOST, DOSLJEDNOST I
USMJERENOST NA OPĆI INTERES.

Izvor: interna anketa dionika (N=47) 2025. i istraživanje javnog mnijenja, Ipsos 2025.

U području građanskog aktivizma Sunce ne smije ostati samo operativni nositelj pojedinačnih borbi. Njegova uloga treba se postupno pomicati prema strateškom osloncu i mentoru lokalnih inicijativa, uz jasne kriterije za uključivanje u presedanske slučajeve, protokole za dugotrajne predmete, fazno planiranje, komunikaciju očekivanja i alate koji lokalnim akterima omogućuju veću autonomiju. Time se smanjuje rizik preopterećenja i udaljavanja od *grassroots* baze, a povećava ukupna otpornost građanskog okolišnog ekosustava u Dalmaciji.

Istodobno, upravo uspješnost Sunca u ovom području otvara i važne strukturne izazove za naredno razdoblje. Prvi se odnosi na osjetljivo balansiranje između uloge *watchdog* aktera koji javno proziva institucije i investitore, te uloge stručnog partnera javnim ustanovama, gradovima i drugim institucijama u razvojnim i upravljačkim procesima. Drugi izazov odnosi se na kapacitete: dugotrajne pravne i građanske borbe iscrpljuju organizacijske resurse, povećavaju rizik od sagorijevanja kadra i teško ih je uklopiti u projektne cikluse jer se često razvijaju reaktivno, *ad hoc* i ovisno o ustrajnosti pojedinaca. Treći izazov proizlazi iz same snage i reputacije Sunca: upravo zato što se očekuje da Sunce reagira na brojne pojedinačne slučajeve, potrebno je svjesno ulagati u horizontalne koalicije, lokalne platforme i prijenos znanja. Bez toga postoji rizik preopterećenja i udaljavanja od *grassroots* baze; s time, pak, Sunce može svoju ulogu postupno razvijati iz operativnog nositelja pojedinačnih borbi u strateški oslonac i resursni centar za građanski okolišni pokret u Dalmaciji koji počiva na informiranim, zainteresiranim, zabrinutim i aktivnim pojedincima i grupama fokusiranim na vlastite zajednice i regiju.

Tablica 11. Pregled istaknutih slučajeva lokalnih okolišnih borbi

Slučaj	Razdoblje	Uloga Sunca	Ključni uvid / učinak
Plano kod Trogira – kamenolom	2016. – 2024.	Pravna podrška lokalnoj borbi; argumentiranje kumulativnih utjecaja; praćenje upravnosudskog postupka.	Presuda Visokog upravnog suda zaustavila je širenje kamenoloma i postavila važan standard u tumačenju kumulativnog utjecaja. Pobjeda nije zatvorila pitanje sanacije i provedbe.
Betonizacija i nasipavanje obale Srednje Dalmacije	2015. – 2025.	Obrada prijava Zelenog telefona, podnesci inspekcijama, javno razotkrivanje nezakonitih zahvata.	Kontinuirani konflikt pokazuje da se obalna devastacija često rješava parcijalno. Učinak je u pravnom tragu, usporavanju štete i održavanju pritiska na institucije.
Centar za gospodarenje otpadom (CGO) Lećevica	2006. – 2025.	Dugoročno zagovaranje, sudjelovanje u raspravama, pravne intervencije i obraćanje europskim institucijama.	Slučaj pokazuje granice pravnog aktivizma kod infrastrukturnih projekata iza kojih stoji politički konsenzus, ali i vrijednost dugotrajnog pritiska na transparentnost, odvojeno prikupljanje, kompostiranje i sekundarne sirovine.
Dugi Rat – Crno brdo	2018. – 2025.	Stručna i pravna podrška lokalnoj inicijativi za rješavanje brda troske uz more; pokušaj kolektivne tužbe za pravo na zdrav okoliš.	Odbijanje tužbe razotkrilo je pravnu prazninu: građani nemaju učinkovit mehanizam kolektivne zaštite prava na zdrav okoliš. Pravna borba ima vrijednost i kada otvara sistemski problem.
Vjetroelektrane	2019. – 2025.	Podrška Biomu i lokalnim akterima u analizi PUO postupaka, kumulativnih utjecaja i učinaka na staništa.	Otvora novu liniju zelene tranzicije: obnovljivi izvori nisu automatski okolišno prihvatljivi bez strateškog planiranja, procjene kumulativnih učinaka i uključivanja lokalne zajednice.
Park-šuma Marjan	2016. – 2024.	Stručni korektiv, pravne intervencije i suradnja s akterima oko upravljanja zaštićenim područjem.	Paradigmatski slučaj balansiranja između stručne vjerodostojnosti i aktivističke solidarnosti. Pokazuje koliko je važno jasno komunicirati javnosti i dionicima mandat, kapacitete i granice djelovanja.
Vruja	2015. – 2025.	Pozadinska pravna i stručna podrška lokalnim aktivistima; analiza dokumentacije i usmjeravanje prijave.	Vruja je postala nacionalni simbol bespravne gradnje. Kombinacija građanskog pritiska, medija i pravne argumentacije razotkrila je institucionalnu neodgovornost.
Sjeverna luka i Vranjic	2015. – 2025.	Zeleni telefon, savjetodavna i pravna podrška građanima u zahtjevima za informacije, mjerenja i zaštitu zdravlja.	Dugogodišnji slučaj pokazuje povezanost okoliša, zdravlja i industrijskih interesa u neposrednoj blizini stanovanja te potrebu za transparentnim monitoringom.
Moby Drea – azbest	2025.	Reakcija na prijave građana, javno upozorenje na nesukladnosti u dokumentaciji i rizike uklanjanja azbesta.	Brza sinergija lokalne mobilizacije i stručne argumentacije pridonijela je odluci nadležnih tijela da brod napusti hrvatske vode. Primjer učinkovitog kratkog ciklusa građanskog pritiska.
Zakon o pomorskom dobru / More, plaže i obale su 100% naše!	2022. – 2023.	Koalicijsko zagovaranje, mobilizacija građana i pravni komentari u javnom savjetovanju.	Više od 900 primjedbi i javni pritisak ublažili su najproblematičnije odredbe. Pomorsko dobro je iz tehničke teme postalo pitanje javnog interesa i prava na more.

4. UTJECAJ NA ZAŠTITU PRIRODE

U desetljeću 2015. – 2025. Sunce se etabliralo kao organizacija koja pozitivno utječe na sposobnost sustava da uopće štiti prirodu. Njegov ključni doprinos nije formalna politička moć, nego kontinuitet znanja i provedbena inteligencija: sposobnost da EU obveze i nacionalne ciljeve pretvori u podatke, planove, standarde, procese i društvenu podršku. Sunce je u ovom razdoblju demonstriralo da može biti istodobno korektiv, partner i nositelj rješenja – i pritom proizvoditi multiplicirajući učinak kapacitiranjem institucija, sektora i nove generacije stručnjaka.

U odnosu na strateške ciljeve zacrtane za razdoblje 2021. – 2026., koji su usmjereni na unaprjeđenje učinkovitosti upravljanja zaštićenim i Natura 2000 područjima te na provedbu istraživanja i izradu stručnih podloga za upravljanje prirodnim vrijednostima, Udruga je ostvarila iznimna postignuća koja su izravno oblikovala sustav zaštite prirode u Hrvatskoj. Organizacija je jasno demonstrirala svoju ključnu komparativnu prednost: sposobnost da premosti jaz između zagovaranja i provedbe, prevodeći EU obveze i nacionalne ciljeve u konkretne podatke, upravljačke alate, zakonske okvire i prakse na terenu.

Tablica 12. Doprinosi udruge Sunce sustavu zaštite prirode 2015. – 2025.

Područje doprinosa	Ključni rezultati i uvidi
Istraživanja i stručne podloge	Samostalno kartirano više od 350 km ² morskog dna; izrađeno više od 1.000 ronilačkih profila; provedeno više od 50 istraživačkih terena, uključujući monitoring stanja vrsta i staništa.
Nacionalna karta morskih staništa	Podaci Sunca u brojnim su slučajevima bili jedini relevantan izvor informacija o stanju morskih staništa, poslužili su za ispravljanje državnih procjena i kao temelj za izradu nacionalnog Plana kartiranja Jadrana te posljedično službene Nacionalne karte morskih staništa 2024.
Monitoring stanja podmorja	Razvijen dizajn monitoringa livada posidonije i kontinuirano proveden monitoring u morskim nacionalnim parkovima i parkovima prirode te nekoliko područja ekološke mreže. Proveden monitoring morskih grebena na nekoliko lokacija u Jadranu, koji je, između ostalog, bio i temelj podataka za proglašenje Posebnog morskog rezervata „Rt Stupišće“. Provedeni pilot-projekti za uspostavu detaljnog praćenja pritiska sidrenja u zaštićenim područjima. Monitoring prisutnosti periske.
Morska zaštićena područja	Identificirano je pet novih međunarodno značajnih područja za morske ptice (IBA), od kojih su dva uključena u Natura 2000 mrežu; doprinos uspostavi Posebnog morskog rezervata „Rt Stupišće“. Na temelju nove karte morskih staništa, u 2025. proglašeno je ukupno 79 novih područja ekološke mreže za očuvanje posidonije.
Planovi upravljanja	Koordinacija i podrška izradi planova upravljanja za 26 zaštićena područja i 71 Natura 2000 područje; standardizacija participativnih pristupa upravljanju.
Jačanje kapaciteta sustava	Prijenos znanja odvijao se putem zajedničkog terenskog rada, razvoja metodologija i kontinuirane podrške institucijama; alati, standardi i baze podataka ostali su ugrađeni u rad institucija.
Rad s dionicima i zajednicama	Projekti kao što su SASPAS i BIOPRESSADRIA pokazali su kako je moguće istodobno štititi osjetljiva staništa poput posidonije i omogućiti održive gospodarske aktivnosti, osobito u nautičkom turizmu.
Unutarorganizacijska sinergija	Odjel za zaštitu prirode usko je surađivao s edukacijskim i komunikacijskim odjelom; tema morskog otpada profilirala se kao integrativna okosnica u sklopu projekata ML-REPAIR, <i>For Plastic-Free Croatian Islands</i> i <i>LIFE Artina</i> .

Posebno se ističe projekt SASPAS kao paradigmatički primjer prijelaza s čistog zagovaranja na tehničku provedbu. Razvoj protokola ekološkog sidrenja i standardizacija praksi koje štite posidoniju pokazali su da Sunce zna ponuditi izvediva rješenja koja istodobno štite prirodu i mijenjaju realne obrasce korištenja prostora. Sunce je pri tome djelovalo kao medijator između sustava, gospodarstva i lokalnih zajednica.

Stručnim podlogama i dioničkim procesima, Sunce je odigralo ključnu ulogu u uspostavi Posebnog morskog rezervata „Rt Stupište“ – prve zone stroge zaštite mora u Splitsko-dalmatinskoj županiji i jedne od rijetkih takvih u općenito Hrvatskoj. U radu s ribarskim sektorom, Sunce zaštitu prirode pozicionira kao dugoročnu investiciju u obnovu resursa i otpornost zajednica.

Važan kvalitativni uvid studije jest da Sunce nije zamijenilo institucije, nego je u najboljem dijelu svog djelovanja ojačalo kapacitete sustava zaštite prirode. Planovima upravljanja, dioničkim radionicama, razvojem volonterskih programa i stručnim podlogama, Sunce je pomagalo javnim ustanovama da razvijaju operativne prakse i standarde rada. Time je utjecaj Udruge nadilazio pojedinačne projekte i ulazio u način na koji sustav upravlja zaštićenim područjima.

Strateški izazov: kvaliteta upravljanja zaštićenim područjima

Kvaliteta upravljanja zaštićenim područjima jedan je od najvećih strateških izazova u sektoru zaštite prirode u Hrvatskoj. Prema uvidima predstavnika javnih ustanova i neovisnih stručnjaka, sustav se suočava s dubokim strukturnim problemima koji onemogućuju njegovu punu funkcionalnost: političkom ovisnošću u kojoj su ustanove „taoci vertikale“, manjkom senzibiliteta na upravljačkim razinama, inercijom kadrova te nedostatkom kapaciteta za provedbu važnih projekata.

Učinkovitost upravljanja u praksi ostaje ključno pitanje. Za ostvarenje ciljeva stroge zaštite nužan je inkluzivniji model u kojem organizacije civilnog društva i lokalna zajednica sudjeluju kao ravnopravni partneri, jer javne ustanove taj zadatak ne mogu odraditi same. Ove probleme dodatno produbljuje iznimno loše stanje nadzora i otpor institucija, potkapacitiranost inspekcija na terenu, nedostatak dežurstava te sustav u kojem institucije prebacuju odgovornost jedne na druge.

Za daljnji zagovarački rad Sunca od presudne je važnosti osloniti se na nalaze *Analize institucionalnog i pravnog okvira postojećih kapaciteta u obalnim i morskim zaštićenim područjima i područjima ekološke mreže Natura 2000 u Republici Hrvatskoj*, izrađene u listopadu 2023., u sklopu projekta EFFICIENTN2K. Ta se analiza temeljila na pregledu pravnog okvira i znanstvene literature, terenskoj anketi koja je obuhvatila 44 predstavnika nadležnih institucija, polustrukturiranim intervjuima i online fokus grupi.

Tablica 13. Strukturni problemi sustava zaštite prirode od važnosti za Sunce

Strukturni problem	Zašto je važan za budući rad Sunca?
Nedorečenost propisa i preklapanje nadležnosti	Omogućuje prebacivanje odgovornosti i oslabljuje provedbu mjera zaštite prirode.
Manjak i slabi kapaciteti čuvara prirode i inspektora	Kontrola ilegalnih radnji, osobito na moru, ostaje gotovo najvažniji, ali najslabije razvijen segment sustava.
Neadekvatna oprema i manjak plovila	Zaštićena morska područja ne mogu se učinkovito nadzirati bez terenske prisutnosti i tehničke opremljenosti.
Političko kadroviranje i upravljačka inercija	Javne ustanove ostaju ranjive na političke vertikale i teško razvijaju proaktivno upravljanje.

Sukob interesa u PUO postupcima	Studije utjecaja na okoliš često se rade formalistički, a sustav monitoringa ostaje izložen pritiscima investitora.
Nedovoljna uključenost zajednica i OCD-ova	Bez lokalne podrške i partnerskog modela stroga zaštita teško prelazi iz dokumenta u praksu.

Analiza je detaljno mapirala specifične probleme sustava: nedorečenost propisa i preklapanje nadležnosti među institucijama, ozbiljan nedostatak ljudskih resursa, osobito manjak čuvara prirode i inspektora zaštite prirode, kao i njihovu stručnu potkapacitiranost, neadekvatnu tehničku opremljenost, poput nedostatka plovila za rad na moru, niske plaće i neadekvatna financijska sredstva. Dokument nedvosmisleno ukazuje na to da je bolna točka cjelokupnog sustava neučinkovitost kontrole ilegalnih radnji, posebice na moru. Ovi problemi u mnogim slučajevima prožeti su i koruptivnim elementima, pri čemu nadležne institucije svjesno i bez sankcija omogućavaju pojedincima obavljanje ilegalnih aktivnosti u zaštićenim područjima i projekata koji imaju značajan negativan utjecaj na prirodu.

Fokus budućeg zagovaranja u zaštiti prirode

Na temelju ovih nalaza i prepoznate *watchdog* uloge, buduće praćenje stanja i zagovaranje bolje provedbe politika zaštite prirode treba usredotočiti na tri specifična cilja. Prvi je profesionalizacija i jačanje čuvarskih službi zakonskim izmjenama koje će osigurati da čuvari budu visokoobrazovani terenski stručnjaci, uz propisan minimalni broj postupanja i osiguranu pravnu podršku, jačanje suradnje čuvarske službe s drugim tijelima nadležnim za nadzor na moru te njihovo osvještavanje o nužnosti bolje kontrole zločina nad prirodom.

Drugi prioritet obuhvaća infrastrukturna i tehnološka unaprjeđenja za smanjivanje različitih pritisaka na morski okoliš, kao što su sidrenje, otpadne vode, neselektivni ribolovni alati i drugo, uz legislativno i institucionalno okruženje koje omogućava provedbu te podršku privatnog sektora i šire javnosti.

Treći je cilj bolje koristiti postojeće i razvijati nove mehanizme – u okviru Zakona o morskom ribarstvu, Zakona o zaštiti prirode, Pomorskog zakona – za dodatno ograničavanje sidrenja, ribolova i drugih pritisaka u zaštićenim područjima, sustavnim istraživanjem i jasnim prepoznavanjem rizika – koliko ih ima, gdje se pojavljuju i kako utječu na podmorje – kako bi se ojačalo zagovaranje prema institucijama i javnosti. Istodobno, cilj je potaknuti izmjene zakona koje će omogućiti participativnije upravljanje, u kojem organizacije civilnog društva i lokalna zajednica sudjeluju kao ravnopravni partneri.

Unatoč pozitivnom utjecaju na institucionalne prakse i doprinosu lokalnih zajednica zaštiti prirode, ostaje nekoliko strukturnih rizika koje Sunce ne može riješiti umjesto sustava, ali ih može držati vidljivima i na njima graditi buduću strategiju: političko kadroviranje u javnim ustanovama, nerazmjer ulaganja u turističku infrastrukturu naspram stvarne zaštite, slaba provedba zakona i inspekcijski kapaciteti na terenu.

„Nekad nas sami stručnjaci iz institucija mole da budemo kritični jer oni ne smiju sami istupati u javnim raspravama – tada organizacije poput Sunca preuzimaju tu ulogu u javnim savjetovanjima i javnom prostoru.“

Predstavnica nacionalne okolišne udruge

Dodatni izazov budućnosti je sve jače preklapanje zaštite prirode s agendom zelene tranzicije, u kojem se rješenja u energetici i infrastrukturi moraju pomiriti s očuvanjem bioraznolikosti. U tom kontekstu, *no-take* zone, upravljanje posjetiteljima, zaštita podmorja i upravljanje kumulativnim pritiscima postaju ključna pitanja koja traže istodobno znanost, upravljanje i društveni dogovor.

Sljedeće desetljeće neće biti presudno po tome koliko će se planova upravljanja proizvesti, nego po tome koliko će se stvarnih učinaka izvući iz postojećih planova, koliko će se mjere provesti, koliko će se pritisci smanjiti, koliko će se staništa obnoviti, koliko će se promijeniti prakse na terenu, koliko će lokalne zajednice imati koristi i osjećaj pravednosti te koliko će prirodni sustavi pokazati oporavak. Upravo tu Sunce najviše korespondira s novim europskim i globalnim strateškim okvirom, s naglaskom na građansku znanost, obnovu prirode, klimatsku otpornost i upravljanje kumulativnim pritiscima.

5. UTJECAJ NA ZAŠTITU OKOLIŠA I ODRŽIVI RAZVOJ

Analiza utjecaja Sunca na zaštitu okoliša ne može se promatrati isključivo kroz prizmu tehničkih rješenja ili broja provedenih projekata. U sustavu u kojem institucije često djeluju kao servis investitora, Sunce je preuzelo ulogu ključnog društvenog korektiva. Strateški pomak koji karakterizira ovo razdoblje jest evolucija od uloge primarnog edukatora prema proaktivnom korektoru sustava koji nudi i izravno provodi gotova infrastrukturna i normativna rješenja. Organizacija više ne želi samo upozoravati na probleme, već kroz partnerstva i pravni pritisak provodi, ali i prati tu provedbu rješenja.

Tablica 14. Doprinosi udruge Sunce zaštiti okoliša, kružnom gospodarstvu i održivom razvoju

Područje doprinosa	Ključni rezultati i uvidi
Istraživanja i monitoring morskog otpada i stručne podloge	Sudjelovanje u provedbi kontinuiranog monitoringa morskog otpada od 2014. u suradnji sa znanstvenim institucijama. Baza podataka o morskome otpadu. Ronilačke i kočarske akcije čišćenja morskog otpada i akcije čišćenja plaža te razvoj mjera zaštite. Stručna podloga za prelazak NP <i>Brijuni</i> na <i>plastic-free</i> koncept.
Rad s dionicima i zajednicama	Promocija i edukacija za provedbu Protokola za organizacije akcija čišćenja među školama, lokalnom upravom i poslovnim sektorom (30 organizacija/institucija). Edukacija za JLS o gospodarenju otpadom i održivom razvoju. Organizacija dvije konferencije o morskome otpadu s relevantnim međunarodnim i nacionalnim predavačima. Edukacija i mobilizacija mladih za rada na tematici morskog otpada u sklopu projekata ML-FREE i FishNoWaste.
Zagovaranje za poboljšanje sustava gospodarenja otpadom te osobito provedbu prioriteta „smanji stvaranje otpada“	Zone smanjenja plastike. Višegodišnji akcijski planovi za smanjenje onečišćenja plastikom i obvezujući akti o smanjenju plastike za gradove (Dubrovnik, Trogir, Stari Grad) i općinu (Sali); edukacija ugostitelja. Odluke za smanjenje jednokratne plastike u institucijama pod nadležnošću gradova/općina te javnim ustanovama za zaštićena područja Vransko jezero i Kanjon Cetine. Advent bez plastike i s višekratnim rješenjima u Splitu od 2024. godine.
Otvaranje i povećanje zastupljenosti tema u zajednici i među dionicima; kružna ekonomija i rješenja temeljena na prirodi (<i>Nature Based Solution</i> – NBS)	Edukacija i uključivanje poslovnog sektora u aktivnosti Sunca i poticanje primjene principa kružne ekonomije. Edukacija mladih u sklopu projekta AWASTER. Školski vrtovi kao rješenja temeljena na prirodi u okviru projekta DesirMED.

Poticanje uvođenja održive infrastrukture i pametnih tehnologija	Infrastruktura prikupljanja otpada u ribarskim lukama te pametne tehnologije u zaštićenim područjima
Edukacija i informiranje te poticanje građanskog angažmana u zaštiti mora	Primjena prava okoliša u zaštiti morskih ekosustava, transparentnost, aktivno građanstvo, jačanje Zelenog telefona za prijavu slučajeva vezanih za zaštitu mora (nasipavanje, ilegalna gradnja, onečišćenje mora) i; povezivanje s lokalnim zajednicama.
Unutarorganizacijska sinergija	Odjel za zaštitu okoliša i održivi razvoj usko je surađivao s edukacijskim i komunikacijskim odjelom, a tema morskog otpada profilirala se kao integrativna okosnica u sklopu projekata ML-REPAIR, <i>For Plastic-Free Croatian Islands</i> i <i>LIFE Artina</i> .

U području otpada i jednokratne plastike Sunce je često djelovalo kao testni poligon za rješenja koja država još nije bila spremna provoditi. Dokaz tomu je pilot-projekt odvojenog prikupljanja otpada od vrata do vrata u dubrovačkim naseljima Zaton i Orašac, koji je praktički srušio mit o nespremnom mentalitetu, dokazavši da građani žele odvajati otpad ako im se osigura odgovarajuća infrastruktura. Takvi primjeri pokazuju da Sunce zelenu tranziciju ne tretira kao apstraktni cilj, nego kao konkretan skup lokalnih praksi, javnih odluka i promjena ponašanja. Projekti *Plastic Smart Cities* i *For Plastic-Free Croatian Islands* pokazali su da se europske politike mogu prevesti u lokalne obvezujuće odluke, akcijske planove, promjene javne nabave i edukaciju ugostitelja, gradskih tvrtki i građana.

U području održivog turizma i odgovornog ponašanja na moru, Sunce je pokazalo da okolišne politike ne mogu biti odvojene od sektora koji stvarno oblikuju prostor i pritiske na prirodu. Suradnja s gradovima, otocima, ugostiteljima, ribarima, nautičarima i javnim ustanovama potvrdila je da zelena tranzicija nije samo tehničko ili infrastrukturno pitanje, nego i pitanje upravljanja resursima, lokalne odgovornosti, javnog zdravlja i kvalitete života.

Rad na morskom otpadu razvijao se od monitoringa i akcija čišćenja prema sektorskim i infrastrukturnim rješenjima. Analize prikupljenog otpada pokazale su da plastika čini više od 80 % ukupno prikupljenog morskog otpada, a raniji rad u DeFishGear-u i još nekim projektima uspostavio je standardizirane protokole praćenja, uključivanje ribara i obalnih zajednica te argumente za stroža zakonodavna rješenja. Posljednjih godina taj se smjer produbio u projektima ML-FREE, *FishNoWaste*, WASTEREDUCE i AWASTER, u kojima Sunce više ne ostaje samo na edukaciji, nego sudjeluje u uspostavi infrastrukture, pametnih tehnologija i modela u kojima se otpad tretira kao resurs.

Suvremeni zaokret prema prilagodbi klimatskim promjenama vidljiv je u projektu DesirMED, u kojem Sunce u međunarodnom konzorciju sudjeluje u razvoju rješenja utemeljenih na prirodi za klimatsku otpornost mediteranske regije. Rezultati ovih projekata tek se očekuju, ali već sada pokazuju da se okolišni program Sunca postupno širi od gospodarenja otpadom prema dubljoj povezanosti otpada, turizma, prostora, voda, energetike i klimatskih rizika.

Razvoj rada na ovoj tematici pratili su i organizacijske promjene. Uz Program za zaštitu okoliša i održivi razvoj 2019. uspostavljen je i Odjel prava okoliša, dok su restrukturiranjem 2024. oblikovani Odjel za zaštitu okoliša i održivi razvoj te Odjel za komunikacije i zagovaranje. Time je programski rad jasnije razdvojen od sudjelovanja javnosti, prava okoliša i Zelenog telefona, a tematika održivog turizma dodatno je povezana s otpadom, morem i klimatskom otpornošću.

Zaključni uvid ovog poglavlja upućuje na novu razvojnu frontu: turizam, energija, otpad i prostor sve će se više morati promatrati zajedno. U kontekstu rastuće klimatske kompleksnosti, upravo će se na toj poveznici

odlučivati stvarni dometi okolišne održivosti u Dalmaciji. Sunce pritom može zadržati ulogu korektiva, ali i sve snažnije razvijati ulogu aktera koji testira, dokumentira i širi izvedive lokalne modele promjene.

Strateški izazov ovog područja ostaje otežana provedba okolišnih politika, na korak do puzajuće opstrukcije. Zakoni i politike formalno su usklađeni s pravnom stečevinom EU-a i novim europskim zelenim agendama, ali njihova je primjena u praksi često usporena, otežana ili blokirana manjkom političke volje, administrativnom inercijom i institucionalnim slabostima. U tom se okviru slučajevi Dugi Rat – Crno brdo i CGO Lećevica ne pojavljuju samo kao lokalni konflikti, nego kao simptomi sustava koji otežava pristup pravosuđu, relativizira hijerarhiju gospodarenja otpadom i prebacuje odgovornost dok se rizici gomilaju.

„Sunce se pokazalo kao stručna, pouzdana i proaktivna organizacija koja aktivno sudjeluje u javnim savjetovanjima i procesima odlučivanja.“

Stručnjakinja za okoliš, lokalna samouprava

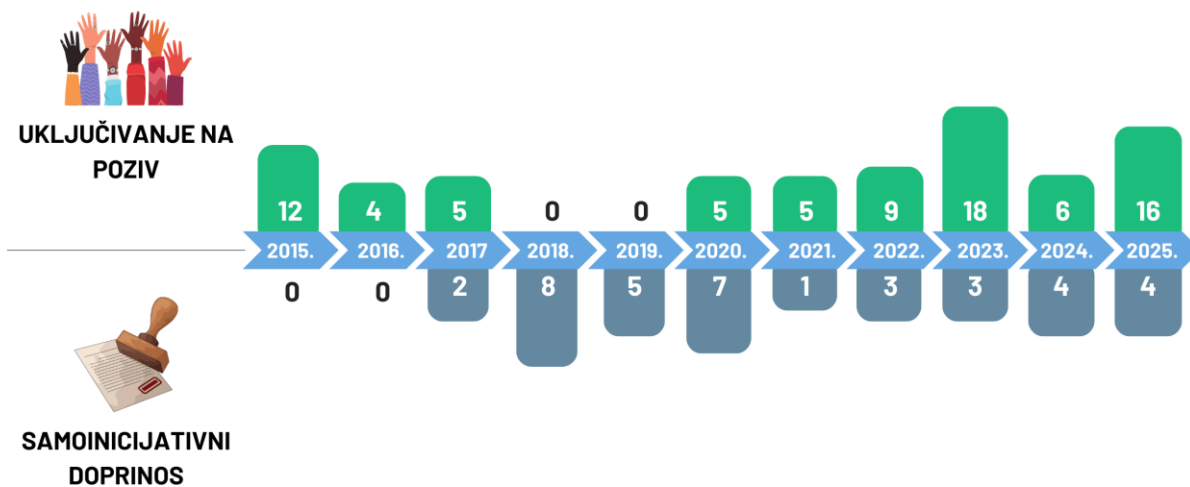
Dionici pritom prepoznaju Sunce kao aktera koji spaja sustav i društvo: u zaštiti mora, radu s ribarima, nautičarima, ugostiteljima, gradovima i školama, ali i u pravnom pritisku prema institucijama. Upravo je zato najveća vrijednost ovog područja u kombinaciji operativnih rješenja i javnog korektiva. Sunce je najutjecajnije kada lokalni model može istodobno pokazati da je promjena moguća, proizvesti podatke o učinku i poslužiti kao argument za šire javne politike.

6. UTJECAJ NA JAVNE POLITIKE

U području javnih politika Sunce je ostvarilo jedan od svojih najvažnijih dugoročnih doprinosa. U promatranom razdoblju zabilježeno je 117 *policy* intervencija putem očitovanja i prijedloga upućenih institucijama putem javnih savjetovanja, rasprava i zakonodavnih procesa, od čega samoinicijativni doprinosi čine gotovo trećinu, odnosno 37 intervencija. Istovremeno, Sunce je ostvarilo 110 formalnih interakcija i sastanaka u više od 35 radnih tijela na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Grafikon 8.

Oblici predlaganja policy rješenja udruge Sunce

Izvor: Interne tablice za monitoring aktivnosti udruge Sunce 2015. - 2025.

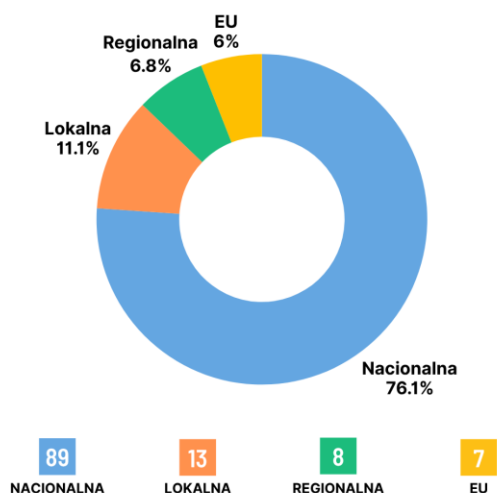
Detaljnija razrada po vrsti dokumenta i raspodjela je prikazana na Grafikonu 9.

Grafikon 9.

Pregled intervencija udruge Sunce 2015. – 2025.

UKUPAN BROJ INTERVENCIJA: 117

INTERVENCIJE PO RAZINAMA

INTERVENCIJE PO VRSTI DOKUMENTA

Zakoni/uredbe	19	16 %
Podzakonski akt	33	28 %
Planovi ili programi	31	27 %
Strategije/strateški okviri	12	10 %
Izveštaji / strateške studije	12	10 %
Javni pozivi za potpore	10	9 %

Izvor: Interne tablice za monitoring aktivnosti udruge Sunce 2015. - 2025.

Najviše intervencija u podzakonske akte potvrđuje da Sunce najveći prostor utjecaja pronalazi u „sitnom vezu“ provedbenog procesa, to jest ondje gdje se zakonske norme prevode u konkretne instrumente i standarde rada.

Tematska struktura *policy* intervencija pokazuje jasno profiliran i relativno uravnotežen pristup (Tablica 15.). Sunce prati stanje u nizu relevantnih područja i povezuje zaštitu prirode, okoliš, obrazovanje, civilno društvo, ljudska prava, turizam, ribarstvo, energetiku i upravljanje prostorom putem prostornog planiranja i regulacije pomorskog dobra (Tablica 16.). Time se potvrđuje da okolišne politike ne mogu biti odvojene od šireg razvojnog i demokratskog konteksta.

Tablica 15. Tematska struktura *policy* intervencija udruge Sunce (javna savjetovanja, podnesci)

Tematska struktura <i>policy</i> intervencija Sunca, 2015. – 2025.	Broj intervencija	Udio
Zaštita prirode	34	29 %
Zaštita okoliša i gospodarenje otpadom	28	24 %
Civilno društvo, obrazovanje i ljudska prava	32	27 %
Povezane sektorske politike: pomorstvo, ribarstvo, turizam i poljoprivreda	14	12 %
Strateški razvoj, upravljanje prostorom i klimatskim promjenama	9	8 %
UKUPNO	117	100 %

Istodobno, studija upozorava na ograničenja institucionalne participacije, posebno na fenomen neaktivnih radnih tijela i rizik instrumentalizacije sudjelovanja javnosti. Stoga se preporučuje nastavak selektivnog, strateški usmjerenog sudjelovanja u procesima oblikovanja javnih politika, uz snažnije komuniciranje prema javnosti i dionicima procesa u kojima institucije ne koriste stvarno stručne doprinose. Sunce u takvim okolnostima djeluje kao stručni akter koji ulazi u pukotine sustava i iz njih pokušava izvući maksimalni javnopolitički učinak.

6.1. Asimetrija utjecaja i „stakleni strop“ javnih politika

Utjecaj Sunca nije ravnomjeran, nego snažno ovisi o raspodjeli moći i interesima u pojedinim sektorima. Najveći je u područjima u kojima institucijama nedostaje znanja, podataka i operativnih kapaciteta, a stručni i pravni argumenti imaju težinu. Najmanji je u područjima snažnih ekonomskih i investicijskih interesa te tamo gdje su strateške odluke najizloženije političkim kompromisima, osobito u prostornom razvoju, koncesijama na pomorskom dobru, velikim infrastrukturnim projektima te dijelovima sustava gospodarenja otpadom. To ne umanjuje važnost rada Sunca, nego pokazuje stvarne granice djelovanja i potrebu za daljnjim jačanjem strateškog zagovaranja, savezništava i komuniciranja prema javnosti i dionicima procesa u kojima institucije ne koriste stvarno stručne doprinose.

„Sunce je primjer organizacije koja uspijeva prevesti kompleksne okolišne teme u konkretne policy prijedloge razumljive donositeljima odluka.“

Istraživač iz akademske zajednice

U tim područjima okolišni argumenti, čak i kada su stručno neprijeporni, često ostaju podređeni razvojnim paradigmama, a participativni mehanizmi imaju pretežno formalni karakter. Ova ograničenja nisu prvenstveno slabost pristupa Sunca, nego odraz strukturnih obilježja hrvatskog sustava odlučivanja: slabe integracije okolišnih ciljeva u sektorske politike, nedostatne političke odgovornosti za dugoročne okolišne učinke i sklonosti da se strateški procesi zatvaraju prema javnosti.

U takvim okolnostima Sunce ima važnu stabilizacijsku funkciju i djeluje kao stručni korektiv sustava, ali ne može samo nadomjestiti strukturne deficite ni preokrenuti investicijske prioritete bez šire društvene i političke promjene. Zato se budući rad na javnim politikama ne može temeljiti samo na kvaliteti stručnog komentara, nego mora povezivati pravnu preciznost, javnu komunikaciju, savezništva i mobilizacijski pritisak.

Tablica 16. Primjeri utjecaja udruge Sunce na javne politike

Tematika	Ishod
Moratorij na bušenje Jadrana	Kampanja <i>SOS za Jadran</i> , u kojoj je aktivno sudjelovalo i Sunce, dovela je do zaustavljanja strateškog državnog projekta bušenja diljem Jadrana u svrhu istraživanja i eksploatacije naftnih sirovina.
Ambalaža i jednokratna plastika	Razvijeni su lokalni akcijski planovi i preporuke za smanjenje korištenja jednokratne plastike, uključujući smjernice za javna

	događanja i dionike koji svoje djelatnosti obavljaju u tim područjima.
Zabrana malih obalnih potegača	Pritužba Europskoj komisiji rezultirala je time da je Hrvatska postupno zabranila ribarske alate koji uništavaju posidoniju i populacije riba.
Zaštićena područja	Zagovaranje uspostave zona stroge morske zaštite; Rt Stupišće kao prvi primjer. Uspostava zona stroge zaštite u Parku prirode <i>Telašćica</i> i donošenje pravilnika kojim se regulira ribolov u morskim zaštićenim područjima. Proglašavanje novih Natura 2000 područja za posidoniju i morske ptice.
Livade posidonije	Promocija ekoloških sidrišta kao jednog od alata za smanjivanje pritiska na morska staništa; rezultati monitoringa koriste se za nacionalno izvještavanje i kreiranje politika; očuvanje posidonije postepeno postaje standard u održivom upravljanju nautičkim turizmom.
Gospodarenje otpadom	Stručni doprinosi u 19 zakonodavnih procesa u planove gospodarenja otpadom, gradske odluke, zakon, uredbe, pravilnik; komentari prihvaćeni u dijelu slučajeva.

6.2. Kvalitativni doseg: od stručne podrške prema čuvaju standarda

Analiza desetogodišnjeg ciklusa potvrđuje da je Sunce moderniziralo i učvrstilo svoj način djelovanja u skladu s preporukama iz prethodnog strateškog razdoblja i promjenama okruženja. Od organizacije koja je u ranijoj fazi prvenstveno pružala stručnu podršku u kontekstu usklađivanja s europskim standardima, Sunce je izraslo u zreo i operativno snažan akter koji istodobno djeluje kao kreator provedivih rješenja javnih politika u segmentima zaštite prirode te kao čuvar standarda zaštite okoliša, proceduralnih jamstava i vladavine prava.

„U javnom prostoru Sunce ima kredibilitet jer ne nastupa ideološki, nego argumentirano i stručno.“
Specijalizirani novinar neprofitnog medija

Ključna dodana vrijednost Sunca ne proizlazi iz formalne političke moći, nego iz kontinuiteta znanja, sposobnosti prevođenja europskog okvira u nacionalnu praksu i upornosti u praćenju provedbe. Učinak se često ne vidi kao jedna velika odluka, nego kao niz kumulativnih, tehničkih i proceduralnih pomaka koji dugoročno mijenjaju standarde upravljanja, podižu kvalitetu provedbe i povećavaju predvidljivost sustava.

Učinak je najvidljiviji u područjima u kojima se javne politike oslanjaju na jasne europske obveze, visoku tehničku kompleksnost i potrebu za stručnim posredovanjem između normativnog okvira i provedbe na terenu. U tim područjima – upravljanje zaštićenim područjima, provedbene dimenzije Natura 2000, zaštitaorskog okoliša, morski otpad i plastika te mehanizmi sudjelovanja javnosti i pristupa pravosuđu – Sunce se profilira kao pouzdan i dugoročan stručni partner institucijama.

Važan element tog dosega jest jačanje unutarnjih kapaciteta organizacije. Uspostavom specijaliziranih funkcija, osobito u Odjelu prava okoliša (aktivnom od 2019. do 2024.), Odjelu za edukaciju i informiranje (aktivnom od 2019.) te Odjelu za komunikacije i zagovaranje (koji od 2024. uključuje i pravni rad), Sunce je

ustalilo pripremu kvalitetnih argumentacija, pravnih reakcija i stručnih doprinosa javnim politikama. Time je u dijelu okolišnog sustava preuzelo ulogu aktera koji nadomješta manjkave kapacitete javne uprave i osigurava da se standardi provedbe ne uruše pod pritiskom dnevnih prioriteta. Uspostava Odjela za financije, organizaciju i administraciju 2024. godine dodatno je doprinijela nastavku odgovornog, učinkovitog i transparentnog upravljanja u rastućoj organizaciji.

Djelovanje Sunca odlikovalo se ustrajnošću i stručnim pristupom. Udruga nije nastupala isključivo s načelnim primjedbama, već je redovito nudila konkretna rješenja i amandmane na tekstove natječaja, pravilnika, planova i zakona. Doprinos je vidljiv ne samo u broju prihvaćenih prijedloga nego i u unaprjeđenju kvalitete komunikacije s tijelima javne vlasti, osobito u područjima u kojima institucije prepoznaju da im nedostaje specijalizirano znanje te informacije „s terena“.

6.3. Turizam, energija i prostor kao novo strateško polje za zagovaranje

U taj okvir ulazi i jedan od najvećih strukturnih izazova dalmatinskog prostora: snažan i rastući ekološki, energetski i društveni pritisak turizma, koji se prelijeva na obalu, more, komunalne sustave, prostor, energetsku potrošnju i upravljanje otpadom, uz sve izraženije klimatske rizike. To je područje u kojem Sunce dosad nije djelovalo s istom snagom na strateškoj razini kao u provedbenim temama, a ključan ilustrativan primjer predstavlja pokušaj utjecaja na Strategiju razvoja održivog turizma do 2030. godine, u kojem su kritični prijedlozi Sunca vezani za definiranje prihvatnih kapaciteta destinacija bili odbijeni ili ignorirani.

Upravo taj primjer pokazuje kako, u sektorima snažne političko-ekonomske ovisnosti, kvalitetni i argumentirani prijedlozi mogu ostati bez učinka kada izostane politička volja da se uvedu ograničenja ili promijeni razvojni model. Aktualni procesi izrade i donošenja planova upravljanja destinacijama ipak otvaraju novu priliku za strateško zagovaranje: ugradnju sustavnog monitoringa ekološkog otiska turizma, jačanje mehanizama transparentnosti i odgovornosti te uvođenje zaštitnih klauzula i kvota u same planove.

Međutim, kao i kod većine drugih planskih akata, postoji realan rizik da procesi ostanu deklarativni, pri čemu se organizacijska energija utroši uz ograničen provedbeni učinak. Upravo zato poveznica turizam–energija–otpad–prostor postaje jedno od ključnih polja u kojem će se odlučivati stvarni dometi okolišne održivosti u Dalmaciji.

6.4. Europski okvir kao poluga utjecaja i zaštite prostora djelovanja

Jedan od ključnih razloga otpornosti Sunca u nepovoljnijem domaćem okruženju jest sposobnost da europski okvir koristi kao polugu utjecaja. U uvjetima sužavanja građanskog prostora i otežane domaće provedbe standarda, Sunce se učinkovito oslanja na EU zakonodavstvo, obveze izvještavanja i mehanizme nadzora kao kanale pritiska i korekcije nacionalnih politika. Time se učvršćuje njegova uloga čuvara standarda i posrednika između lokalnih problema i viših razina upravljanja.

Gledajući prema budućnosti, najveći izazov ostaje premošćivanje jaza između visoke tehničke prihvaćenosti prijedloga Sunca i niske političke volje za provedbu strukturnih reformi u sektorima koji traže promjenu ekonomskih paradigmi. Prvi razvojni pravac jest kapitalizirati ulogu nadomještanja kapaciteta izradom stručnih podloga, planova i modela provedbe, osobito u kontekstu provedbe Uredbe o obnovi prirode koja će zahtijevati velike količine podataka, analiza i planova.

„Sunce – to su stručnjaci koji vladaju tematikom mora. Njihova snaga je širina u pristupu i rad na višestrukim rješenjima.“

Predstavnica nacionalne okolišne udruge

Drugi je pravac strateški ojačati prisutnost u klimatskim i energetske politikama. Klima postaje horizontalni prioritet koji se mora dosljedno integrirati u rad na otpadu, prirodi, moru i turizmu, uz aktivnije praćenje Nacionalnog energetskog i klimatskog plana i povezanih provedbenih instrumenata. Treći pravac jest jačati mobilizacijski i komunikacijski kapacitet organizacije jer se u sektorima snažnih interesa promjena rijetko događa bez vidljivog javnog pritiska.

U sve složenijem europskom kontekstu dodatno je važna i zaštita samog prostora djelovanja civilnog društva. Branitelji okoliša u Europi sve su izloženiji pritiscima, napadima i restrikcijama, a pregovori o novom financijskom razdoblju EU 2028. – 2035. odvijat će se u okolnostima u kojima jačanje obrambenih sposobnosti postaje strateški prioritet s mogućim posljedicama na ulaganja u socijalnu koheziju i civilno društvo. Zato Sunce treba biti spremno nastaviti produbljivati strateško djelovanje u javnim politikama i na nacionalnoj i na europskoj razini, pri čemu će suradnja kroz mreže i koalicije biti presudna.

Odabrani glasovi dionika dodatno potvrđuju ovakav profil Sunca. Dionici ga opisuju kao organizaciju koja „ne nastupa ideološki, nego argumentirano i stručno“, koja „uspijeva prevesti kompleksne okolišne teme u konkretne prijedloge javnih politika razumljive donositeljima odluka“ i čiji legitimitet proizlazi iz „kombinacije stručnosti i sposobnosti suradnje s institucijama bez gubitka kritičke distance“. Ti uvidi potvrđuju da je vjerodostojnost Sunca jedan od njegovih najvažnijih resursa u zagovaranju.

Zaključno, u proteklom desetljeću Sunce se potvrdilo kao nezaobilazan akter hrvatskog sustava zaštite okoliša i prirode, uspješno balansirajući između uloge stručnog partnera institucijama i oštrog, ali nužnog korektiva sustava. Njegova snaga leži u dosljednosti, stručnosti i sposobnosti da dugotrajnim, preciznim i argumentiranim radom proizvodi kumulativne promjene – često izvan reflektora javnosti, ali s trajnim učinkom na kvalitetu provedbe politika, zaštitu javnog interesa i očuvanje okolišnih standarda.

7. ORGANIZACIJSKI RAZVOJ I ODRŽIVOST

Organizacijski razvoj Sunca u razdoblju 2015. – 2025. odvijao se unutar dva uzastopna strateška ciklusa – Strateškog plana 2016. – 2020. i Strateškog plana 2021. – 2026. – koji čine koherentan, ali razvojno diferenciran okvir za jačanje organizacijskih kapaciteta, upravljačkih praksi i dugoročne održivosti organizacije.

Strateški plan 2016. – 2020. bio je usmjeren na konsolidaciju organizacije u uvjetima rasta programskog opsega i projektne dinamike. U tom razdoblju naglasak je bio na stabilizaciji internih procedura, jačanju financijskog upravljanja, razvoju ljudskih resursa te očuvanju operativne funkcionalnosti u kontekstu visoke ovisnosti o projektnom financiranju. Strateški plan 2021. – 2026. kvalitativni je iskorak jer snažnije usmjerava organizaciju na ishode i učinke, uvodi jasnije definirane pokazatelje uspjeha te ističe multidisciplinarni i međudjelni rad.

Analiza organizacijskog razvoja Sunca pokazuje značajnu i višedimenzionalnu transformaciju organizacije – od relativno male, projektne usmjerene udruge prema strukturno kompleksnoj organizaciji s kapacitetom dugoročnog utjecaja na javne politike, stručne prakse i društvene procese. Ova transformacija ne očituje se samo u povećanju opsega rada, nego u promjeni same prirode organizacije: Sunce danas djeluje u uvjetima

znatno veće operativne, financijske i društvene odgovornosti te paralelno upravlja stručnim, zagovaračkim i provedbenim funkcijama.

Ako se nalazi ankete zaposlenika, percepcije dionika i longitudinalni nalazi procesa vrednovanja promatraju zajedno, organizacijska održivost Sunca ne može se razumjeti isključivo putem internih procesa, financijske stabilnosti ili formalne strukture tima. Jednako važan, a u nekim trenucima i presudan, jest akumulirani društveni kapital organizacije – mreža povjerenja, reputacijskih odnosa i dugoročne profesionalne vjerodostojnosti građena u desetljeću rada u politički i interesno osjetljivim područjima zaštite prostora, mora i okoliša.

Tablica 17. Usporedba ključnih pokazatelja organizacijskog razvoja Sunca 2015. i 2025. godine

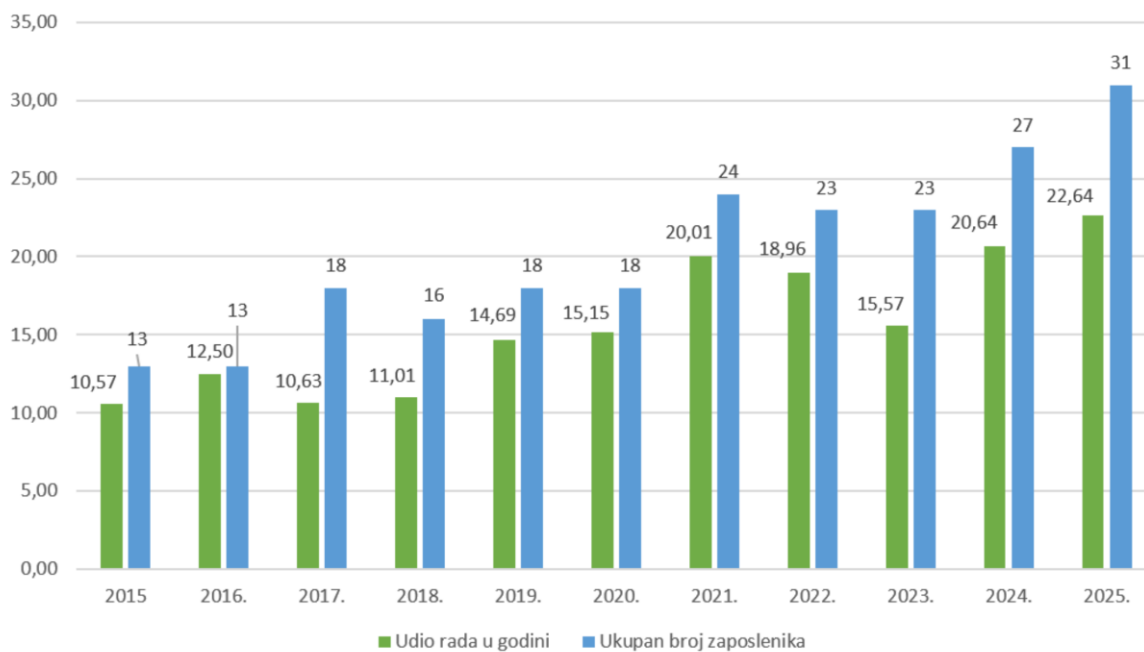
Pokazatelj	2015.	2025.	Promjena
Ukupni prihodi	389.000 EUR	1.463.168 EUR	+ 275,9 %
Prosječni godišnji prihodi (zadnje 3 god.)	—	≈ 1,0 – 1,3 mil. EUR	Stabilizacija
Kapacitet zaposlenih (FTE)	10,57	22,64	+ 113,9 %
Produktivnost (EUR/FTE)	37.009	64.701	+ 74,8 %
Broj projekata	82	169	+ 106,1 %
Ukupna vrijednost portfelja	—	> 11,18 EUR	Kumulativno
Troškovi zaposlenih	151.268 EUR	682.626 EUR	+ 351,3 %
Udio troškova zaposlenih	39 %	47 %	+ 8 p.b.
Prosječna bruto plaća	998,69 EUR	2.113,95 EUR	+ 111,7 %
Najniža bruto plaća	471,65 EUR	1.395,64 EUR	+ 196,0 %
Broj članova	222	498	+ 124,32 %
Volonterski sati	1.848	4.875	+ 163,79 %
Projektni partneri	—	≈ 140	—
Suradnička mreža (ukupno)	—	> 200 (≈ 250)	značajan rast
Odgojno-obrazovne institucije	19	85	+ 347 %
Organizacijska struktura	3 područja	5 odjela	povećana kompleksnost
Upravljački model	centraliziran	višerazinski	transformacija

Usporedba pokazatelja 2015. i 2025. godine pokazuje da je organizacija značajno i istovremeno povećala operativni kapacitet i produktivnost, stabilizirala godišnje financiranje te unaprijedila učinkovitost korištenja resursa. Posebno je važan pomak prema stabilnijem financijskom okviru, u kojem organizacija pokazuje sposobnost upravljanja oscilacijama između suficita i deficita te postupnog jačanja rezervi. Istodobno, financijski rast i programski opseg povećavaju operativnu zahtjevnost i podižu minimalni prag potrebnih sredstava za održavanje organizacije.

Snažan programski i financijski rast popraćen je ulaganjima u zaposlenike rastom plaća, osobito na nižim razinama, što ukazuje na svjesno nastojanje da se osiguraju stabilniji i kvalitetniji uvjeti rada. Organizacija je time odgovorila na ključne slabosti iz ranijeg razdoblja, a nalazi samoprocjene zaposlenika potvrđuju visoku razinu motivacije, smisla rada i identifikacije s misijom.

Grafikon 10.

Kretanje broja zaposlenika i FTE u udruzi Sunce 2015. – 2025.

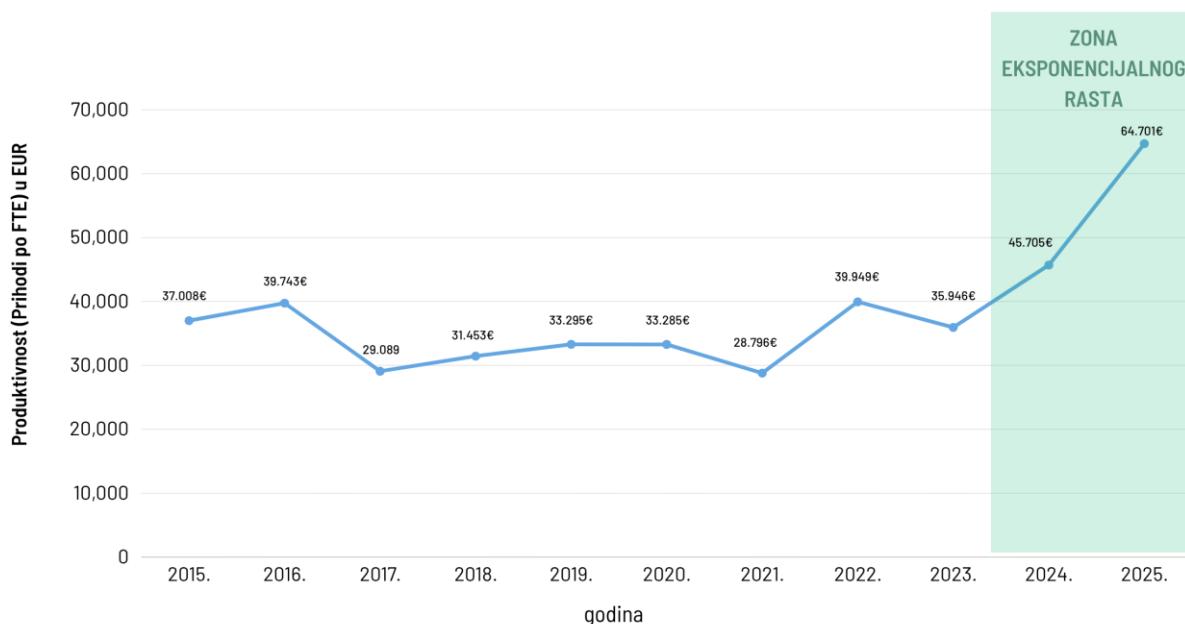

Izvor: službeni administrativni podaci udruge Sunce

Paralelno sa značajnim rastom kadrova i produktivnosti, uočava se potreba za sustavnijim upravljanjem internom komunikacijom, odnosima i organizacijskom kulturom u uvjetima povećane veličine i složenosti organizacije.

Grafikon 11.

Krivulja operativne produktivnosti udruge Sunce (2015. – 2025.)

Izvor: financijski i administrativni podaci udruge Sunce

Razvoj suradničkog i društvenog kapitala dodatno potvrđuje da organizacijska snaga Sunca nadilazi kapacitet profesionalnog tima. Široka mreža partnerstava, dugotrajni konzorcijski odnosi te rast baze članstva i volontera pokazuju da organizacija djeluje kao platforma koja povezuje različite aktere i sektore. Baza članova, volontera i šire zajednice nije samo oblik podrške, nego i potencijal za aktivno sudjelovanje u zagovaračkim procesima.

Analiza dionika, kao i otvoreni odgovori zaposlenika i volontera, vrlo su konzistentni u opisu Sunca kao organizacije koja istovremeno funkcionira kao stručni autoritet, pouzdan partner i društveno odgovoran akter koji ostaje blizak građanima. Upravo ta dvostruka legitimnost – društvena i stručna – jedan je od najvažnijih nevidljivih stupova dugoročne održivosti organizacije.

Uspjeh Sunca istodobno stvara novu razinu pritiska. Kako se organizacija pozicionirala kao referentni akter, tako su porasla očekivanja da preuzima sve složenije uloge: od stručnog partnera u velikim EU programima, preko sudionika u nacionalnim i europskim procesima oblikovanja javnih politika, do podrške građanskim inicijativama u lokalnim konfliktima. Temeljna strukturna napetost suvremenog modela Sunca jest potreba da se istovremeno održava visoka stručna vjerodostojnost, aktivistička relevantnost i operativna sposobnost provedbe kompleksnih višegodišnjih programa.

U kontekstu sve većeg angažmana u velikim EU projektima posebno je važno da oni ostanu komplementarni misiji organizacije. Postoji realan rizik projektizacije misije, odnosno postupnog pomaka organizacijskog usmjerenja s javnog interesa na administrativno-projektne zahtjeve. Dugoročna održivost Sunca ovisit će o

sposobnosti da tehničku i projektnu izvrsnost pretvara u društveni i zagovarački učinak, a ne da joj bude podređena.

Rast broja zaposlenih, širenje programskih područja i povećanje opsega paralelnih projekata stvaraju novu organizacijsku realnost u kojoj spontani prijenos znanja, odnosa i organizacijske kulture više nije moguć bez sustavnih mehanizama mentorstva, strukturirane interne komunikacije i namjernog razvoja srednje razine vodstva. Dugoročna održivost neće ovisiti samo o financijskoj stabilnosti ili programskoj relevantnosti, nego i o sposobnosti da se znanje, odnosi i reputacijski kapital internaliziraju u organizacijske procese, a ne samo u pojedince.

Dodatni sloj organizacijske kompleksnosti proizlazi iz intenzivnog djelovanja kroz mreže, koalicije i platforme. Mrežni rad postaje ne samo alat zagovaranja nego i specifična organizacijska kompetencija koja traži planirano ulaganje u razvoj ljudi i struktura. Kada se kapaciteti tima, institucionalno pamćenje, profesionalni standardi, društveni kapital, baza članstva, volonterska infrastruktura i mrežni položaj promatraju kao integrirani sustav, postaje jasno da Sunce ulazi u fazu u kojoj se organizacijska snaga sve manje odnosi samo na kapacitet profesionalnog tima, a sve više na sposobnost aktiviranja i orkestriranja šire društvene infrastrukture djelovanja.

Polazeći od nalaza vrednovanja, preporučuje se strateški zaokret s upravljanja rastom prema upravljanju dugoročnim društvenim utjecajem. To uključuje četiri ključna organizacijska segmenta: razvoj ljudskih potencijala i srednje voditeljske razine; financijsku stabilnost i zaštitu autonomije razvojem fleksibilnih izvora financiranja; sustavni fokus na društveni utjecaj i teritorijalno širenje djelovanja; te upravljanje podacima, praćenje rezultata i tehnološku prilagodbu, uključujući središnju podatkovnu i CRM (*Customer Relationship Management*) arhitekturu te etički okvir za primjenu naprednih digitalnih i alata umjetne inteligencije (UI).

8. ZAKLJUČNA OCJENA I STRATEŠKE SMJERNICE

Promatrano razdoblje od 2015. do 2025. godine za Sunce predstavlja ključnu evolucijsku fazu u kojoj je organizacija prerasla okvire klasične okolišne udruge i pozicionirala se kao nezaobilazan stručni i društveni akter u zaštiti okoliša i prirode u Republici Hrvatskoj.

„Legitimitet Sunca proizlazi iz kombinacije stručnosti i sposobnosti suradnje s institucijama bez gubitka kritičke distance.“

Neovisna stručnjakinja, članica upravljačkog tijela

Dok je prethodno desetljeće bilo obilježeno usklađivanjem hrvatskog zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije, proteklo desetljeće obilježila je borba za provedbu tih propisa u praksi, u uvjetima izraženog provedbenog deficita, institucionalne potkapacitiranosti i čestog raskoraka između formalnog prihvatanja okolišnih standarda i njihove stvarne operativne provedbe. U tom kontekstu Sunce je preuzelo ulogu sistemskog korektiva. Suočena s fenomenom puzajuće opstrukcije, stanjem u kojem država formalno usvaja visoke ekološke standarde, ali ih operativno ne provodi ili ih pasivno sabotira, Udruga je svojim djelovanjem *de facto* nadomještala manjkave kapacitete javnih institucija. Bilo da je bila riječ o monitoringu morskog otpada, Zelenom telefonu, izradi planova upravljanja zaštićenim područjima, edukaciji ili zagovaračkim i pravnim intervencijama, Sunce nije samo ukazivalo na probleme, već je razvijalo i provodilo rješenja koja je sustav propustio osigurati.

Najveći utjecaj Sunca nastaje kada se stručnost, podaci, građani i zagovaranje povezuju u integrirani model djelovanja. Sunce je tada istodobno proizvođač znanja, prevoditelj kompleksnih tema, podrška građanima, partner institucijama i kritički korektiv sustava. U tom smislu Sunce nije samo provedbena organizacija, već društveno uporište okolišne stručnosti, demokratske participacije te građanske odgovornosti i otpornosti u Dalmaciji.

Utjecaj Sunca na javne politike postao je snažan, ali i asimetričan. U tehnički složenim i reguliranim područjima institucije teško mogu ignorirati njegove stručne komentare i analize; u sektorima obilježenima jakim ekonomskim interesima, poput prostornog planiranja, energetike, masovnog turizma i velikih infrastrukturnih projekata, postoji jasan stakleni strop utjecaja. To ne umanjuje važnost rada Sunca, nego pokazuje stvarne granice djelovanja i potrebu za dodatnim jačanjem savezništava i javnog pritiska.

Najvidljiviji kvalitativni iskorak ostvaren je u sektoru zaštite prirode. Sunce se transformiralo od vanjskog promatrača i korektiva prema aktivnom kreatoru upravljačkih rješenja, osobito putem planova upravljanja, participativnih procesa, zaštite posidonije, kartiranja morskih staništa, *no-take* zona i razvoja standarda ekološkog sidrenja. No, upravo taj uspjeh otkriva i institucionalni vakuum: država i javne ustanove često se oslanjaju na stručnost i operativnost Udruge umjesto da sustavno jačaju vlastite kapacitete.

Edukacijski rad i građanski angažman potvrđuju da Sunce gradi društveni kapital, a ne samo provodi projekte. Ipak, podaci o javnoj podršci i stvarnom angažmanu pokazuju paradoks. Građani visoko vrednuju okolišne organizacije, ali se tek manji dio uključuje u dugotrajnije oblike sudjelovanja. Sljedeći razvojni korak stoga je pretvaranje podrške u strukturiranije i trajnije obrasce građanskog djelovanja.

Organizacijska zrelost Sunca danas je neupitna, ali donosi nove rizike. Rast proračuna, tima, projekata i javne odgovornosti omogućio je specijalizaciju i kvalitetu rada, ali je otvorio pitanja raspodjele vodstva, prijenosa znanja, emocionalne održivosti i očuvanja misije. Jedan od najsnažnijih nalaza vrednovanja jest da se Sunce profesionaliziralo, ali istodobno postaje osjetljivije na ovisnost o malom broju ključnih ljudi. Bez strukturirane sukcesije, internog mentorstva, upravljanja znanjem i sustavne podrške emocionalnoj održivosti, rizik preopterećenja raste.

8.1. Naučene lekcije

Sunce se u sektoru organizacija civilnog društva ističe i po tome što svjesno ulaže u vlastitu institucionalnu memoriju, autorefleksiju i organizacijsko učenje. To je vidljivo ne samo u razvijenom sustavu internog praćenja i dokumentiranja rada nego i u činjenici da je organizacija provela dvije uzastopne vanjske procjene utjecaja za protekla dva desetljeća djelovanja, čime je omogućila longitudinalno razumijevanje vlastitog razvoja i društvenog doprinosa. Proces ove procjene dodatno je uključio cijeli tim putem validacije nalaza i oblikovanjem preporuka. Stoga je izgledno da će naučene lekcije i preporuke koje proizlaze iz ove obuhvatne analize imati stvarnu uporabnu vrijednost za daljnji strateški razvoj, organizacijsku otpornost i društveni utjecaj Sunca.

Tablica 18. Sažetak naučenih lekcija na temelju procjene utjecaja udruge Sunce 2015. – 2025.

Lekcija	Pojašnjenje
Podaci su najjače oružje	Protiv političkih floskula i manjkavih studija bori se tvrdim podacima. Kartiranje, monitoring i dokumentirani slučajevi nisu samo dokaz aktivnosti, već strateški resurs i presudan argument u pravnim i zagovaračkim procesima.

Od „protiv” prema „kako”	Reći „ne” devastaciji često nije dovoljno. Najveći iskorak nastaje kada se, uz protivljenje, ponudi stručno, izvedivo i društveno prihvatljivo rješenje koje izbija argumente da je zaštita okoliša preskupa, neizvediva ili oprečna razvoju.
Lokalne prakse oživljavaju politike	Konkretna rješenja testirana u praksi (poput pilot-projekata u gradovima) uvjerljivija su od općih preporuka. Uspješni lokalni modeli postaju najsnažniji politički argument za zagovaranje učinkovitije provedbe okolišnih politika na nacionalnoj razini.
Stručnost i mobilizacija idu zajedno	Vrhunski pravni i biološki argumenti su temelj, ali sami po sebi ne jamče utjecaj. Tek kada se tehnička ispravnost poveže s medijskim pritiskom, javnom vidljivošću i građanskom mobilizacijom, okolišni problem postaje pitanje javnog interesa koje može stvarati dostatnu političku volju.
Strateško parničenje	Pravna borba je iscrpljujuća, ali iznimno važna. Čak i kada ne donese brzu pobjedu, strateško parničenje razotkriva sistemske slabosti, mobilizira javnost i stvara neophodne temelje za buduće zakonodavne i institucionalne reforme.
Nezamjenjivost kao zamka uspjeha	Biti "zamjenska država" koja stalno krpa propuste lošeg sustava dugoročno je neodrživo i vodi preopterećenju. Sunce mora jasno razlikovati pomaganje sustavu od preuzimanja njegove odgovornosti te prenositi znanje na druge aktere.
Vrijednost integriranog pristupa	Izolirane aktivnosti imaju ograničen domet. Najveći društveni učinak ostvaruje se kombiniranjem terenskog rada, stručnih podataka, edukacije, komunikacije i <i>policy</i> zagovaranja (proizvodnja znanja, prevođenje javnosti i primjena u praksi).
Edukacija kao karika prema aktivizmu	Samo podizanje svijesti nije dovoljno. Najvrjedniji edukativni formati uključuju terenski rad, društveno-korisno učenje i volontiranje, čime se okolišna svijest izravno pretvara u aktivnu građansku kompetenciju i rješavanje problema.
Lokalni simptomi, sistemski uzroci	Problemi poput betonizacije i lošeg gospodarenja otpadom ne mogu se promatrati izolirano. Oni su posljedica dubljih kriza: netransparentnosti, klijentelizma i slabog nadzora te zahtijevaju povezivanje s prostornim planiranjem i javnom upravom.
Vjerodostojnost je kapital	Očuvanje stručne i političke neovisnosti, transparentnosti te sposobnosti za suradnju uz istovremeni kritički nadzor temeljni su resursi. To je preduvjet za daljnje djelovanje u ulozi partnera, edukatora i javnog zagovarača.

8.2. Strateške preporuke za naredno razdoblje

Preporuke u ovoj sažetoj verziji grupirane su u sedam glavnih smjerova, kako bi odražavale preporuke cjelovite studije, ali i dodatne tematske smjernice iz pojedinih poglavlja. Time se izbjegava raspršivanje u niz pojedinačnih operativnih preporuka, a zadržava se puna veza s nalazima o edukaciji, medijima, građanskom aktivizmu, zaštiti prirode, zaštiti okoliša, javnim politikama i organizacijskom razvoju.

„Njihova prednost je kombinacija rada na terenu, stručnog znanja i zagovaračkog rada.”
Predstavnik međunarodne okolišne organizacije

Preporuka 1: Decentralizacija, umrežavanje i mentorska mreža lokalnih okolišnih inicijativa

Postupno izlaziti iz operativnog modela u kojem svaka intervencija dolazi iz jezgre organizacije. Razviti strukturiranu mrežu lokalnih inicijativa, pojedinaca i udruga s mentorskom podrškom Sunca, uz mini-akademije za lokalne vođe, protokole za dugotrajne slučajeve, predloške za postupanje, lokalne radne grupe i terenske timove. Ova preporuka objedinjuje nalaze o građanskom aktivizmu, policentričnom djelovanju, širenju prema otocima i zaleđu te potrebi da Sunce bude strateški oslonac, a ne jedini nositelj borbi.

Preporuka 2: Digitalizacija znanja, podataka i alata kao javno dobro

Razviti otvoreni digitalni repozitorij – Wiki-Sunca – s pravnim modelima, vodičima, GIS podacima, edukativnim materijalima, obrascima, primjerima dobre prakse i podacima iz monitoringa. Uz to, razviti središnju podatkovnu i CRM arhitekturu koja povezuje projektne rezultate, članove, volontere, donatore, partnere, lokalne inicijative i *policy* ishode. Digitalni i alati UI trebaju imati jasan etički okvir i ostati u službi misije, a ne zamijeniti terenski rad i kontakt sa zajednicom.

Preporuka 3: Preventivno djelovanje u prostornom planiranju, turizmu i klimatskoj otpornosti

Pomaknuti fokus s reaktivnog gašenja požara prema ranom uključivanju u prostorne planove, zakone, strateške procjene, PUO postupke, planove upravljanja destinacijama i procjene nosivih kapaciteta turizma. Ova preporuka uključuje snažnije povezivanje prostora, turizma, energije, otpada i klimatskih rizika te zagovaranje zaštitnih klauzula, kvota, monitoringa ekološkog otiska i stvarnih ograničenja nosivosti obale i otoka.

Preporuka 4: Klima, energetika, turizam i održivi razvoj kao nova razvojna fronta

Sve sektorske politike – otpad, more, prirodu, prostor, edukaciju i javne politike – integrirati kroz prizmu klimatske krize i pravedne tranzicije. Sunce može snažnije pratiti provedbu Integriranog nacionalnog energetskog i klimatskog plana (NEKP, *National Energy and Climate Plan*, NECP), Uredbe o obnovi prirode i planova klimatske otpornosti, razvijati rješenja utemeljena na prirodi te nastaviti u projektima povezivati klimatske, okolišne i razvojne politike Dalmacije.

Preporuka 5: Povezivanje okolišnih politika s drugim sektorima i širim društvenim savezima

Graditi mostove prema zdravstvu, urbanizmu, arhitekturi, energetici, obrazovanju, lokalnom razvoju, ribarstvu, turizmu i socijalnim politikama. Okoliš se u narednom razdoblju treba braniti i argumentima javnog zdravlja, kvalitete života, socijalne pravde, demokratskog odlučivanja i dugoročnog javnog interesa. Mreže i koalicije treba tretirati kao stratešku infrastrukturu za utjecaj na javne politike i zaštitu prostora djelovanja civilnog društva.

Preporuka 6: Strateški razvoj ljudskih resursa, prijenos znanja i očuvanje organizacijske kulture

Nastaviti ulagati u srednju voditeljsku razinu, prenošenje odgovornosti, interne mentorske odnose, *onboarding*, arhiviranje i prijenos znanja, planove sukcesije, emocionalno zdravlje i prevenciju izgaranja. Posebno je važno upravljati rizikom projektizacije misije, očuvati aktivističku i građansku komponentu rada te razviti ciljne strategije za širu raznolikost tima, uključujući veću uključenost muškaraca u izrazito feminiziranoj organizaciji.

Preporuka 7: Razvoj samoodrživih i fleksibilnih modela financiranja za misijski rad

Razvijati edukacijske, savjetodavne i stručne usluge kao prihodovne aktivnosti koje mogu financirati teže naplative misijske funkcije: pravni aktivizam, *watchdog* djelovanje, podršku građanima, strateško zagovaranje, inovacije i mentorsku podršku lokalnim inicijativama. Uz EU projekte, institucionalne potpore i usluge, potrebno je razvijati filantropske alate usmjerene prema zajednici: članarine, donacijske kampanje, dobrotvorne akcije i namjenske fondove, a kako bi se ojačala autonomija organizacije. Za potrebe osiguranja

održivosti jačati suradnju s fondacijama i privatnim sektorom pritom vodeći računa u okolišnoj i društvenoj odgovornosti suradnika koje biraju.

PRILOG 1: PREGLED KLJUČNIH IZVORA KORIŠTENIH U STUDIJI

Primarni dokumentacijski izvori: Strateški plan Sunca 2016.–2020. i 2021.–2026.; godišnji izvještaji o radu 2015.–2025.; interne monitoring tablice aktivnosti, rezultata i učinaka; izvještaji vrednovanja i interne analize; projektna dokumentacija (LIFE Artina, ML-FREE, VolonTERRA, ESF projekti i dr.); arhiva mrežnih stranica i digitalnih komunikacijskih kanala.

Primarni istraživački podaci: istraživanje javnog mnijenja (Ipsos, 2025., N=603, četiri dalmatinske županije); anketno istraživanje dionika (N=47); polustrukturirani intervjui s dionicima (N=29); ankete zaposlenika (N=22) i volontera (N=22); fokus grupe s članovima/volonterima (N=6) i građanima Splita (N=12); validacijske radionice s voditeljskim timom i interna istraživanja:

Radman, M., Medunić Orlić, G., Goreta, D., Spetič, M., Buzov, I., Bulić, M., Bisaku, T., Tomasović, T., & Bralić, L. (2026). Istraživanje ekološke svijesti maturanata na području Splitsko-dalmatinske županije (2024.–2025.). Neobjavljeno istraživanje.

Ipsos, Hrvatska, 2025). Istraživanje javnog mnijenja „Percepcija udruge Sunce u četiri dalmatinske županije“, naručitelj i vlasnik podataka: Udrugu za prirodu, okoliš i održivi razvoj Sunce, podaci dostupni na upit. Istraživanje je realizirano metodom telefonskog intervjua u kućanstvima (CATI). Uzorak je reprezentativan na razini 4 dalmatinske županije, a obuhvaća 603 osobe starije od 8 godina, odabrane slučajnim odabirom. Prikupljanje podataka trajalo je od 26. kolovoza do 5. rujna 2025. godine.

Vanjski europski i međunarodni izvori: Environmental Implementation Review EK (2025.); izvješća EEA (2025.); OECD Economic Survey of Croatia (2023.); EU zakonodavni okvir (Direktiva o staništima i pticama, Okvirna direktiva o otpadu, SUP direktiva, Aarhuška konvencija, Europski zeleni plan, Strategija za bioraznolikost, Nature Restoration Law); izvješća EPPO-a.

Nacionalni i institucionalni izvori RH: dokumenti MZOE, FZOEU, DIRH, Saborskog odbora za zaštitu okoliša i prirode, Pučke pravobraniteljice; NPOO; nacionalni i sektorski planovi; sudska i upravna praksa u zaštiti okoliša.

PRILOG 2: SUDIONICI U PROCJENI UTJECAJA PUTEM INTERVIJUA

Sektor / institucija	Broj intervjuiranih	Ključni profili
Organizacije civilnog društva i mreže	7	Biom, Zelena akcija, Centar za mirovne studije, Ekološka udruga „Krka“ Knin, Društvo Marjan, Institut za političku ekologiju, Klimatski portal
Zaklade i donatori	4	Deutsche Bundesstiftung Umwelt (DBU), Hans Wilsdorf Foundation, Sigrid Rausing Trust, MAVA Foundation
Javne ustanove i institucije vlasti	6	Ministarstvo, javne ustanove za zaštitu prirode, Grad Split, regionalna i lokalna samouprava

Visokoškolske institucije i istraživači	5	Sveučilište u Splitu (EFST, FFST, Odjel za studije mora), PMF, IOF
Međunarodne organizacije i neovisni stručnjaci	7	WWF Adria, BirdLife Europa, Seas at Risk, EEB, neovisni stručnjaci i analitičari